

REFERENČNÝ RÁMEC KOMPETENCIÍ PRE DEMOKRATICKÚ KULTÚRU

Zväzok 2

Deskriptory kompetencií
pre demokratickú kultúru

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

REFERENČNÝ RÁMEC KOMPETENCIÍ PRE DEMOKRATICKÚ KULTÚRU

Zväzok 2

Deskriptory kompetencií
pre demokratickú kultúru

Anglické vydanie:
*Reference Framework of Competences
for Democratic Culture– Volume 2*
ISBN 978-92-871-8573-0

*Názory vyjadrené v tomto diele sú zodpovednosťou autorov
a bezprostredne neodzrkadľujú oficiálnu politiku
Rady Európy.*

Všetky práva vyhradené. Rozmnožovanie alebo šírenie
tohto diela a jej časti akýmikoľvek prostriedkami,
elektronicky (CD-ROM, internet atď.)
alebo mechanicky vrátane fotokopírovania, záznamu či
ukladania informácií bez písomného súhlasu Directorate of
Communication
(F-67075 Strasbourg Cedex alebo
publishing@coe.int)
je porušením autorského zákona.

Návrh obálky a layout: odbor dokumentov
a tvorby publikácií (SPDP),
Rada Európy
©Fotografie: iStockphoto.com
Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>, www.coe.int
© Rada Európy, apríl 2018
Tlač: Rada Európy.

*Referenčný rámec kompetencií
pre demokratickú kultúru*
Tento preklad je publikovaný
so súhlasom Rady Európy
a zodpovednosť zaň nesie prekladateľ.
© Štátny pedagogický ústav, február 2019
Preklad: Mgr. Marek Trávníček
Jazyková úprava: PhDr. Dáša Vargová, CSc.,
PhDr. Denisa Ďuranová, PhDr. Janka Pišová, Ph.D.

ISBN 978-80-8118-211-2

Obsah

PREDSLOV	5
POĎAKOVANIE	9
ÚVOD	11
KAPITOLA 1 KLÚČOVÉ DESKRIPTORY	15
KAPITOLA 2 KOMPLETNÁ DATABÁZA VALIDOVANÝCH DESKRIPTOROV	25
KAPITOLA 3 PROCES TVORBY, TESTOVANIA A ŠKÁLOVANIA DESKRIPTOROV	53
ZÁVER	57
BIBLIOGRAFIA	59

Model kompetencií pre demokratickú kultúru sa nachádza na konci tejto publikácie.

Predslov

Demokratické zákony a inštitúcie môžu účinne fungovať len vtedy, ak sa opierajú o kultúru demokracie. Kľúčom na jej dosiahnutie je vzdelanie. Uvádza sa to v záveroch Tretieho samitu hláv štátov a premiérov Rady Európy, ktorý sa konal vo Varšave v roku 2005. Na ich základe dostala naša organizácia úlohu „presadzovať demokratickú kultúru medzi našimi občanmi“. Zásadnou výzvou je zabezpečiť, aby mladí ľudia nadobudli vedomosti, hodnoty a schopnosť stať sa zodpovednými občanmi v moderných, kultúrne rôznorodých, demokratických spoločnostiach.

Členské štáty odvtedy podnikli sériu iniciatív v tejto oblasti. Chýba však jasná orientácia a pochopenie spoločných cieľov pri vzdelávaní občanov. Cieľom nášho Referenčného rámca kompetencií pre demokratickú kultúru je vyplniť túto medzeru.

Naliehavosť tejto potreby sa dostala do centra pozornosti po mnohých teroristických útokoch, ku ktorým došlo v rôznych krajinách Európy v nedávnej minulosti. Vzdelávanie predstavuje strednodobú až dlhodobú investíciu s cieľom zabrániť násilnému extrémizmu a radikalizácii, práca však musí začať okamžite. Stála Konferencia ministrov školstva Rady Európy 2016 na svojej 25. schôdzi v Bruseli preto jednomyselne privítala Model kompetencií (obsahuje ho Zväzok 1 Rámca).

Referenčný rámec kompetencií pre demokratickú kultúru je výsledkom konzultácií a testovania v členských štátoch Rady Európy i v ďalších krajinách. Je založený na princípoch, ktoré sú spoločné pre naše demokratické spoločnosti. Uvádza nástroje kritického porozumenia, prostredníctvom ktorých by učiaci sa na všetkých úrovniach vzdelávania mali nadobudnúť pocit spolupatričnosti a pozitívne prispieť k rozvoju demokratických spoločností, v ktorých žijeme. Za predpokladu rešpektovania rôznorodosti pedagogických prístupov ponúka systémom vzdelávania spoločné kroky.

Cieľom Rámca je prostredníctvom vzdelávania podporiť členské štáty v rozvíjaní otvorených, tolerantných a rôznorodých spoločností. Dúfam, že tento nástroj prijmú a budú z neho profitovať.

Thorbjørn Jagland

generálny tajomník Rady Európy

Vakej spoločnosti budú žiť zajtra naše deti? Významná časť odpovede na túto otázku spočíva vo vzdelaní, ktoré im dnes poskytneme. Vzdelanie zohráva zásadnú úlohu z hľadiska budúcnosti a odzrkadľuje svet, aký chceme pripraviť pre generácie, ktoré prídu po nás.

Demokracia je jedným z troch pilierov Rady Európy a naše členské štáty by nemali vôbec pochybovať o tom, že by mala zostať kľúčovým základom pre našu budúcnosť. Skutočne demokraticky budú členské štáty fungovať iba vtedy, keď si naši občania nebudú uvedomovať iba svoje volebné právo, ale i hodnoty, ktoré občianske spoločnosti stelesňujú. Vzdelávacie systémy a školy musia pripraviť mladých ľudí na to, aby sa stali aktívnymi, participatívnymi a zodpovednými jednotlivcami. V opačnom prípade nebudú môcť dobre fungovať komplexné, multikultúrne a rýchlo sa rozvíjajúce spoločnosti, v ktorých žijeme. S nástupom nových technológií je o to dôležitejšie, aby naše deti boli vybavené hodnotami, postojmi, zručnosťami a kritickým myslením, ktoré im umožnia prijímať zodpovedné rozhodnutia o svojej budúcnosti.

Východiskom pre vypracovanie Referenčného rámca kompetencií pre demokratickú kultúru Rady Európy bolo presvedčenie, že systémy vzdelávania, školy a univerzity by mali vnímať prípravu na demokratické občianstvo ako jedno zo svojich kľúčových poslaní. To znamená, že je potrebné zabezpečiť, aby žiaci a študenti poznali a chápali výzvy, ktorým čelia, ako i dôsledky svojich rozhodnutí, a aby vedeli, čo sú schopní urobiť a čo by robiť nemali. Na dosiahnutie nepotrebujú iba vedomosti, ale i príslušné kompetencie. Cieľom Rámca je zadefinovať tieto kompetencie.

Rámec sa skladá z troch zväzkov.

Prvý zväzok tvorí Model kompetencií, ktorý určil multidisciplinárny tím medzinárodných expertov na základe rozsiahleho výskumu a konzultácií. Obsahuje 20 kompetencií spolu s informáciami o vypracovaní modelu a jeho používaní, rozdelených do štyroch oblastí – Hodnoty, Postoje, Schopnosti a Poznanie a kritické porozumenie.

Druhý zväzok pozostáva z výrokov – deskriptorov, ktoré definujú ciele učenia sa a výkony pre jednotlivé kompetencie. Deskriptory majú pomôcť pedagógom vytvoriť situácie, ktoré im umožnia pozorovať správanie učiaceho sa vo vzťahu k danej kompetencii. Dobrovoľne ich otestovali školy a učitelia v 16 členských štátoch.

Tretí zväzok ponúka usmernenie, akým spôsobom by sa mohol Model kompetencií používať v šiestich kontextoch vzdelávania. Ďalšie kapitoly sa doplnia v blízkej budúcnosti.

V súlade so spoločným cieľom je zámerom Rámca poskytnúť učiteľom inšpiráciu v oblasti jednotlivých prístupov vo výučbe kompetencií pre demokratickú kultúru. Všetky zväzky Rámca nie je povinné používať uvedeným spôsobom. Predstavujú však koherentný celok, a preto odporúčame učiteľom oboznámiť sa s celým Rámcom skôr, než sa ho rozhodnú uplatňovať.

Som hrdá na to, že môžem predstaviť Referenčný rámec kompetencií pre demokratickú kultúru našim členským štátom. Dielo je výsledkom spoločnej práce a príkladom nadšenia a otvorenej komunikácie.

Dúfam, že ho mnohí z vás uplatnia v snahe urobiť našu budúcu spoločnosť takou, v ktorej budeme šťastní my i naše deti.

Snežana Samardžić-Marković

*Rada Európy
generálna tajomníčka pre demokraciu*

Pod'akovanie

Autorský kolektív

Referenčný rámec kompetencií pre demokratickú kultúru vypracoval odbor vzdelávania v spolupráci so zahraničnými odborníkmi:

Martyn Barrett

Luisa de Bivar Black

Michael Byram

Jaroslav Faltýn

Lars Gudmundson

Hilligje van't Land

Claudia Lenz

Pascale Mompoin-Gaillard

Milica Popović

Călin Rus

Salvador Sala

Natalia Voskresenskaya

Pavel Zgaga

Odbor vzdelávania Rady Európy

Riaditeľ odboru: Sjur Bergan

Riaditeľ Divízie politiky vzdelávania: Villano Qiriasi

Hlavný projektový manažér: Christopher Reynolds

Asistenti: Mireille Wendling, Claudine Martin-Ostwald

Podpora a pomoc

Odbor vzdelávania Rady Európy vyjadruje vďaka najmä týmto spolupracovníkom za ich podporu:

- Josep Dallerès a Esther Rabasa Grau, stáli zástupcovia Andorrského kniežatstva pri Rade Európy v rokoch 2012 – 2017;
- Germain Dondelingert, Jindřich Fryč a Etienne Gilliard, predsedovia Riadiaceho výboru Rady Európy pre politiku a prax vzdelávania v rokoch 2012 – 2018;
- Ketevan Natriashvili, štátny tajomník Ministerstva školstva, Gruzínsko.

Projekt spracovania Referenčného rámca kompetencií pre demokratickú kultúru získal aktívnu a finančnú podporu z ministerstiev školstva Andorry, Belgicka, Cypru, Českej republiky, Gruzínska, Grécka a Nórska.

Odbor vzdelávania by chcel zároveň poďakovať Európskemu Wergeland Centru a Interkultúrnemu inštitútu v Timișoara za ich významnú pomoc pri vzdelávaní a pilotnom testovaní.

Príspevky

Odbor vzdelávania Rady Európy vyjadruje mimoriadnu vďaku týmto odborníkom za ich cennú spätnú väzbu a príspevky počas procesu tvorby Európskeho referenčného rámca kompetencií pre demokratickú kultúru:

Erik Amnå, Mattia Baiutti, Léonce Bekemans, Cezar Bîrzea, Lavinia Bracci, Fabiana Cardetti, Marisa Cavalli, Aidan Clifford, Daniel Coste, Que Anh Dang, Leah Davcheva, Darla Deardorff, Miguel Angel García López, Ralf Gauweiler, Rolf Gollob, Fernanda González-Dreher, Richard Harris, Prue Holmes, Bryony Hoskins, Caroline Howarth, Ted Huddleston, Elene Jibladze, Andreas Körber, Ildikó Lázár, Rachel Lindner, Petr Macek, Julia Marlier, Guillaume Marx, David Muller, Natia Natsvlshvili, Oana Nestian Sandu, Reinhild Otte, Stavroula Philippou, Alison Phipps, Agostino Portera, Marzena Rafalska, Monique Roiné, Roberto Ruffino, Florin Alin Sava, Hugh Starkey, Olena Styslavska, Angela Tesileanu, Felisa Tibbitts, Judith Torney-Purta, Angelos Vallianatos, Manuela Wagner, Charlotte Wieslander, Robin Wilson, Ulrike Wolff-Jontofsohn, Fatmiroshe Xhemalaj.

V neposlednom rade by sme sa chceli srdečne poďakovať mnohým učiteľom a riaditeľom škôl, ktorí sa venovali pilotnému testovaniu deskriptorov, za ich úsilie a spoluprácu.

Úvod

Pre každú z 20 kompetencií Referenčného rámca kompetencií pre demokratickú kultúru (ďalej „Rámec“) sa vypracovali a testovali deskriptory kompetencií.

Ako sa uvádza vo Zväzku 1, kompetencie majú tieto dva ciele:

1. podporiť hodnotenie súčasnej úrovne spôsobilosti žiakov a študentov v súvislosti s jednotlivými kompetenciami pre jednotlivca alebo skupinu s cieľom identifikácie oblastí ďalšieho rozvoja a učebných potrieb alebo identifikácie dosiahnutej spôsobilosti po období ukončenia štúdia;
2. slúžiť ako referencia a súbor nástrojov pre pedagógov pri plánovaní, realizácii a hodnotení vzdelávacích krokov vo formálnom a neformálnom prostredí.

Deskriptory sú vyjadrenia týkajúce sa konkrétneho pozorovateľného správania osoby, ktorá dosiahla istú úroveň kompetencie.

Existujú rôzne spôsoby, ktorými človek dokáže prostredníctvom pozorovateľného správania zvládnuť akúkoľvek kompetenciu, a to platí i pre kompetencie pre demokratickú kultúru (ďalej „KDK“). Avšak, aby sa nadobudnuté kompetencie dali uplatniť v praxi, je potrebné identifikovať spôsoby správania, ktoré spoľahlivo ukazujú, že osoba dosiahla určitú mieru spôsobilosti pri konkrétnej kompetencii.

Nižšie uvedené deskripty napĺňajú túto požiadavku, keďže vznikli systematickým procesom vývoja a testovania veľkým počtom pedagógov a boli odskúšané v konkrétnom vzdelávacom prostredí v rozličných európskych krajinách. Tento proces je popísaný v Kapitole 3 tohto zväzku.

Výstupom pilotného testovania deskriptorov sú dve série deskriptorov:

- ⇒ Kapitola 1 predstavuje sériu 135 kľúčových deskriptorov pozostávajúcu z limitovaného počtu deskriptorov pre každú kompetenciu, pre jednu z troch úrovní spôsobilosti: základná, stredne pokročilá a pokročilá.
- ⇒ Kapitola 2 obsahuje rozpracovanejší zoznam 447 deskriptorov, ktorý okrem kľúčových deskriptorov obsahuje i dodatočne validované deskripty, z ktorých sú niektoré spojené so špecifickou úrovňou spôsobilosti a iné sa nachádzajú medzi úrovňami základná a stredne pokročilá, resp. stredne pokročilá a pokročilá (v tabuľkách deskriptorov označená ako ZS, resp. SP). Na účely referencií má každý deskriptor ID číslo a v prípade relevantnosti sa uvádza i číslo kľúčového deskriptora uvedené v Kapitole 1.

Významovo blízke deskripty sú zahrnuté z toho dôvodu, aby mali používatelia možnosť výberu (i pre prípad ľahšej interpretácie jedného z nich).

Pre 14 z 20 kompetencií existujú dva kľúčové deskripty pre úroveň spôsobilosti. Výnimky z tohto všeobecného pravidla sú:

Iba jeden kľúčový deskriptor bol potvrdený pre stredne pokročilú úroveň v prípade „Rešpektovať kultúrnu rôznorodosť“, pre pokročilú úroveň v prípade „Zodpovednosť“ a pre základnú úroveň v prípade „Znalosť a porozumenie jazyka a komunikácie“.

Tri deskripty pre úroveň spôsobilosti boli zahrnuté do zoznamu kľúčových deskriptorov „Rešpektovať demokraciu, spravodlivosť, čestnosť, rovnoprávnosť a zákon“. Pre prípad „Tolerancia mnohoznačnosti“ existujú tri kľúčové deskripty pre úroveň stredne pokročilú a pokročilú.

Vzhľadom na komplexnosť „Poznania a kritického porozumenia“ sa zahrnulo šesť kľúčových deskriptorov pre základnú a pokročilú úroveň spôsobilosti a sedem kľúčových deskriptorov pre úroveň stredne pokročilú.

Štatistické spracovanie údajov, ktoré sa zozbierali počas pilotného skúšania deskriptorov, zabezpečuje ich kumulatívny charakter. To znamená, že je vysoko pravdepodobné, že ak osoba vykazuje konzistentne a bez podpory správanie, ktoré je v deskriptore priradené k pokročilej úrovni, zároveň preukáže splnenie požiadaviek v deskriptoroch pre stredne pokročilú a základnú úroveň. Podobne platí, že ak osoba vykazuje správanie v deskriptoroch pre stredne pokročilú úroveň spôsobilosti, zároveň preukáže splnenie požiadaviek zodpovedajúcich základnej úrovni spôsobilosti.

To však neznamená, že ak človek raz dosiahol istú úroveň jazykovej spôsobilosti, ďalej môže už len zvyšovať úroveň dosiahnutia príslušných kompetencií. Rozličné faktory, ako sú napr. vek, zmeny v sociálnom prostredí, traumatické zážitky a ďalšie, môžu spôsobiť dočasný regres v prípade niektorých kompetencií a vyžadovať si dodatočnú podporu na návrat na vyššiu úroveň spôsobilosti.

Z dôvodu zabezpečiť priamu relevantnosť pre rôznych odborníkov v oblasti vzdelávania boli deskriptory kompetencií formulované v podobe výkonov. To znamená, že každý začína činným slovesom, po ktorom nasleduje predmet a správanie, ktoré je popísané, je možné pozorovať a hodnotiť. Ako je uvedené v Časti 1, kompetencie sa zvyčajne uvádzajú v blokoch, to znamená, že séria deskriptorov rôznych kompetencií sa môže primárne využiť na definovanie výsledkov výkonov vzdelávania pre vzdelávacie aktivity. Nemalo by sa to však uplatňovať iba povrchno, keďže je dôležité si uvedomiť, že deskriptory sa vzťahujú na spôsobilosť a nie na dosiahnutie naučenia sa jednej konkrétnej aktivity. Bližšie podrobnosti o rozdiely medzi spôsobilosťou a zvládnutím aktivity nájdete v Kapitole 3 o hodnotení vo Zväzku 3 Rámca.

Tri úrovne spôsobilosti (základná, stredne pokročilá a pokročilá), do ktorých sa rozdelili deskriptory, by sa nemali striktno spájať s úrovňami vzdelania. Existujú určité prvky týkajúce sa konkrétne vedomostí a kritického chápania, pri ktorých je pri vyšších úrovniach vzdelania pokročilejšia úroveň pravdepodobnejšia. Avšak, pokiaľ ide o hodnoty, postoje a zručnosti, mnohé prvky sa dajú nadobudnúť už od skorého veku, i keď sa neskôr rozvíjajú na hlbšej úrovni.

Použitie deskriptorov kompetencií je úzko spojené s pozorovaním. Pozorovanie sa realizuje pravidelne a stáva sa súčasťou procesu výučby a učenia sa. Pri svojej práci sú učители skúsenými pozorovateľmi učiacich sa, i keď si nie vždy uvedomujú, čo a ako pozorujú a ako spracovávajú výkony pozorovania. Za predpokladu výberu deskriptorov ako referencie je potrebné pozorovanie správania sa učiacich sa v kontexte KDK dôkladne naplánovať a dôsledne realizovať.

V tomto kontexte je potrebné zohľadniť niekoľko aspektov:

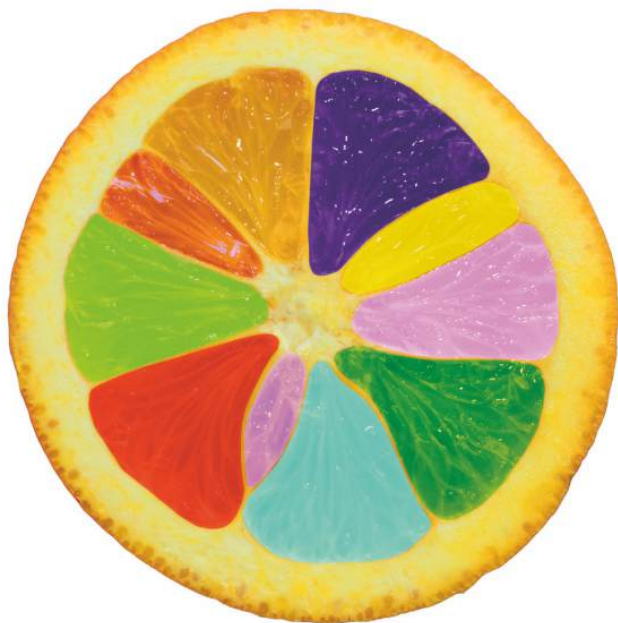
- Pozorovanie je potrebné uskutočniť spôsobom, ktorý nenaruší proces učenia sa, resp. nedostane učiaceho sa do nekomfortnej situácie.
- Pozorovanie musí obsahovať rôzne situácie, vrátane reakcie učiaceho sa na konkrétne úlohy, prácu vykonanú individuálne v triede, interakcie s učiteľom a spolužiakmi počas aktivít v triede, ako i správanie sa počas prestávok, pred začiatkom a po začiatku vyučovacích hodín alebo počas mimoškolských aktivít.
- Keďže kompetencie pre demokratickú kultúru sú zoskupené v blokoch, správanie v konkrétnej situácii si môže vyžadovať nadväznosť na súbor deskriptorov a nielen na jeden deskriptor. Kompetencie pre demokratickú kultúru sú zoskupené v blokoch, preto si správanie v konkrétnej situácii môže vyžadovať nadväznosť na súbor deskriptorov, nielen na jeden deskriptor.
- Použitie deskriptorov neľahčuje iba pozorovanie, ale i zaznamenanie pozorovaného správania: je oveľa jednoduchšie urobiť si poznámku ku kódu priradenému k príslušnému deskriptoru, než podrobne zapísať pozorované správanie. Kvalitné pozorovanie využíva písomné záznamy a nespolieha sa iba na pamäť.
- Pozorovanie by sa malo zamerať na verbálne, paraverbálne (vyjadrovanie tónom reči) a neverbálne správanie a zohľadniť okrem toho, čo sa povie a urobí, i aspekty, akými sú očný kontakt, postoje, vyjadrenia emócií atď.

- ⇨ Pozorovanie správania odzrkadleného v istom deskriptore by sa malo uskutočniť dôsledne, počas istého obdobia a nemalo by byť založené iba na prvom dojme, osobných presvedčeniach, očakávaniach a predsudkoch pozorovateľa, alebo na konkrétnom okamihu či aktivite. Istý prejav správania môže byť i náhodný alebo spôsobený faktormi, ktoré si pozorovateľ neuvedomuje, pričom chýbajúci prejav správania môže byť výsledkom toho, že učiaci sa nedostal vhodnú príležitosť prejavíť daný druh správania.

Keďže zručnosti ako počúvanie a pozorovanie sú dôležitými prvkami modelu KDK, učitelia i učiaci sa by ich mali rozvíjať. V tomto kontexte môže byť pozorovanie spolužiakov efektívnym nástrojom na rozvoj zručností pozorovania.

Pozorovanie správania, založené na deskriptoroch, je efektívny nástroj na diagnostiku nedostatkov vo vedomostiach. Umožňuje vypracovanie zacielených personalizovaných plánov a primerané použitie podporných stratégií (scaffolding) a/alebo diferenciačných stratégií.

Ďalšie témy spojené s použitím deskriptorov, ako i hodnotenie niektorých rizík zneužitia sú uvedené v kapitole o deskriptoroch vo Zväzku 1 Rámca. Diskusie o tom, ako sa deskriptory môžu použiť pri tvorbe učebných osnov (ako súčasti školských vzdelávacích programov), hodnotení, tvorbe a realizácii vzdelávacích aktivít, ako i pri plánovaní využitia Rámca v celoškolskom prístupe, sú uvedené v príslušných kapitolách vo Zväzku 3.

Kapitola 1

Kľúčové deskriptory

Hodnoty

1. Vážiť si ľudskú dôstojnosť a ľudské práva

1	Dokáže zdôvodniť, že ľudské práva by sa mali vždy chrániť a rešpektovať.	základná
2	Dokáže zdôvodniť, že spoločnosť by mala rešpektovať a chrániť špeciálne práva detí.	
3	Obhajuje názor, že nikto by nemal podstupovať mučenie alebo iné neľudské a ponižujúce zaobchádzanie alebo tresty.	stredne pokročilá
4	Dokáže zdôvodniť, že všetky verejné inštitúcie by mali rešpektovať, chrániť a uplatňovať ľudské práva.	
5	Obhajuje názor, že aj keď sú ľudia uväznení a obmedzení na slobode, neznamená to, že si zaslúžia menej úcty a dôstojnosti než ktokoľvek iný.	pokročilá
6	Vyjadruje názor, že všetky zákony by mali byť v súlade s medzinárodnými normami a štandardmi v oblasti ľudských práv.	

2. Vážiť si kultúrnu rôznorodosť

7	Presadzuje názor, že by sme mali tolerovať rôzne presvedčenia druhých ľudí v spoločnosti.	základná
8	Presadzuje názor, že človek by sa mal vždy usilovať o vzájomné porozumenie a zmysluplný dialóg medzi ľuďmi a skupinami, ktoré sú vnímané ako navzájom „odlišné“.	
9	Vyjadruje názor, že kultúrna rôznorodosť v rámci spoločnosti by mala byť vnímaná a hodnotená pozitívne.	stredne pokročilá
10	Dokáže zdôvodniť, že interkultúrny dialóg by sa mal použiť s cieľom spoznať naše rôzne identity a príslušnosti k rôznym kultúram.	pokročilá
11	Dokáže zdôvodniť, že interkultúrny dialóg by sa mal použiť s cieľom zabezpečiť rešpekt a kultúru „spolužitia“.	

3. Vážiť si demokraciu, spravodlivosť, česťnosť, rovnoprávnosť a zákon

12	Dokáže zdôvodniť, že školy by mali učiť žiakov o demokracii a o tom, ako sa správať ako demokratický občan.	základná
13	Vyjadruje názor, že so všetkými občanmi by sa malo zaobchádzať rovnako a nestranne v súlade so zákonom.	
14	Dokáže zdôvodniť, že zákony by sa mali spravodlivo uplatňovať a presadzovať.	
15	Dokáže zdôvodniť, že demokratické voľby by sa mali vždy realizovať slobodne a spravodlivo podľa medzinárodných noriem a národnej legislatívy bez akýchkoľvek podvodov.	stredne pokročilá
16	Vyjadruje názor, že kedykoľvek verejný orgán uplatňuje moc, nemal by túto moc zneužiť a prekročiť hranice svojej právnej autority.	
17	Vyjadruje podporu názoru, že sudy by mali byť dostupné všetkým, aby ľuďom nebola upieraná možnosť obrátiť sa na súd, pretože je to príliš drahé, nepríjemné či zložité.	
18	Vyjadruje podporu názoru, že tí, ktorým je zverená legislatívna právomoc, by sa mali riadiť právom a byť pod ústavným dohľadom.	pokročilá
19	Vyjadruje názor, že informácie o verejných politikách a ich uplatňovaní by mali byť k dispozícii verejnosti.	
20	Dokáže zdôvodniť, že by mali existovať účinné opravné prostriedky proti krokom verejných orgánov, ktoré zasahujú do občianskych práv.	

Postoje

4. Otvorenosť ku kultúrnej inakosti

21	Prejavuje záujem spoznať presvedčenia, hodnoty, tradície a pohľady druhých ľudí na svet.	základná
22	Prejavuje záujem cestovať do iných krajín.	
23	Zaujíma sa o iné presvedčenia a interpretácie, o ďalšie kultúrne orientácie a príslušnosti.	stredne pokročilá
24	Vyjadruje vďačnosť za skúsenosť spoznať iné kultúry.	
25	Hľadá a víta možnosti stretnutia s inými hodnotami, zvykmi a správaniami.	pokročilá
26	Vyhľadáva kontakty s inými ľuďmi s cieľom spoznať ich kultúru.	

5. Rešpekt

27	Dáva priestor druhým ľuďom na vyjadrenie sa.	základná
28	Vyjadruje úctu k druhým ľuďom a považuje ich za rovnocenné ľudské bytosti.	
29	Zaobchádza so všetkými ľuďmi s rešpektom, odhliadnuc od ich príslušnosti ku kultúre.	stredne pokročilá
30	Vyjadruje úctu k druhým ľuďom, ktorí majú iné sociálno-ekonomické postavenie.	
31	Rešpektuje ľudí rôzneho vierovyznania.	pokročilá
32	Rešpektuje ľudí, ktorí majú odlišné politické názory.	

6. Občianska uvedomelosť

33	Vyjadruje vôľu spolupracovať a pracovať s druhými ľuďmi.	základná
34	Spolupracuje s druhými ľuďmi na presadzovaní spoločných záujmov.	
35	Vyjadruje záväzok ne byť len pasívnym svedkom v prípadoch porušovania ľudskej dôstojnosti a práv druhých.	stredne pokročilá
36	Diskutuje o tom, čo sa dá urobiť a ako pomôcť, aby sa z komunity stalo lepšie miesto.	
37	Vykonáva povinnosti a zodpovednosti aktívneho občana na miestnej, národnej alebo globálnej úrovni.	pokročilá
38	Vykonáva kroky, aby bol/a informovaný/á o občianskych otázkach.	

7. Zodpovednosť

39	Preukazuje, že preberá zodpovednosť za svoje skutky.	základná
40	Pokiaľ niekomu ublíži, ospravedlní sa.	
41	Predloží požadovanú prácu načas.	stredne pokročilá
42	Preukazuje, že preberá zodpovednosť za svoje chyby.	pokročilá
43	Dodržiava dôsledne svoje záväzky voči iným.	

8. Sebaúčinnosť

44	Vyjadruje presvedčenie vo svoju schopnosť rozumieť problémom.	základná
45	Vyjadruje presvedčenie, že dokáže vykonať aktivity, ktoré si naplánoval/a.	
46	Vyjadruje presvedčenie vo svoju schopnosť zvládnuť prekážky pri dosahovaní cieľa.	stredne pokročilá
47	Ak chce dosiahnuť zmenu, vyjadrí presvedčenie, že to dokáže.	pokročilá
48	Preukazuje istotu vo svoje schopnosti zvládnuť výzvy v živote.	
49	Preukazuje sebaistotu v schopnosť zvládnuť nepredvídané situácie vďaka svojej pohotovosti.	

9. Tolerancia mnohoznačnosti

50	Dokáže komunikovať s druhými ľuďmi, ktorí majú rozličné pohľady na život.	základná
51	Preukazuje, že sa dočasne dokáže zriecť posudzovania druhých ľudí.	
52	Cíti sa dobre i v neznámych situáciách.	stredne pokročilá
53	Dokáže sa vyrovnáť s neistotou pozitívnym a konštruktívnym spôsobom.	
54	Dokáže pracovať v nepredvídateľných situáciách.	
55	Vyjadruje pranie, aby jeho/jej vlastné myšlienky a hodnoty boli konfrontované s výzvami mnohoznačnosti.	pokročilá
56	Nebojí sa výzvy riešiť mnohoznačné problémy.	
57	Vyjadruje potešenie z riešenia zložitých situácií.	

Schopnosti

10. Schopnosť samostatne sa učiť

58	Preukazuje schopnosť identifikovať zdroje učenia sa (napr. ľudia, knihy, internet).	základná
59	Požiadava v prípade potreby druhých o objasnenie nových informácií.	
60	Dokáže sa učiť o nových témach s minimálnou pomocou.	stredne pokročilá
61	Dokáže zhodnotiť kvalitu svojej práce.	pokročilá
62	Dokáže vybrať najspoľahlivejšie zdroje informácií alebo uskutočniť zodpovedný výber z existujúcich možností.	
63	Preukazuje schopnosť monitorovať, definovať, stanoviť priority a dokončiť úlohy bez priameho dozoru.	

11. Schopnosť analyticky a kriticky myslieť

64	Dokáže identifikovať podobnosti a rozdiely medzi novými a známymi informáciami.	základná
65	Používa dôkazy na podporu svojich názorov.	
66	Dokáže zhodnotiť riziká voľby spojené s rôznymi alternatívami.	stredne pokročilá
67	Preukazuje, že rozmýšľa o tom, či informácie, ktoré používa, sú správne.	pokročilá
68	Dokáže identifikovať rozpory, nekonzistentnosti či odchýlky v analyzovaných materiáloch.	
69	Dokáže použiť explicitné a definovateľné kritériá, princípy alebo hodnoty pri tvorbe úsudkov.	

12. Schopnosť počúvať a pozorovať

70	Pozorne počúva rôzne názory.	základná
71	Pozorne načúva druhým ľuďom.	
72	Sleduje gestá a celkovú reč tela rečníkov, čo mu napomáha v snahe zistiť význam toho, čo hovoria.	stredne pokročilá
73	Dokáže efektívne počúvať s cieľom dekodovať význam a zámery druhej osoby.	pokročilá
74	Venuje pozornosť tomu, čo druhí ľudia naznačujú, ale slovne nevyjadria.	
75	Všimá si, ako rôzne reagujú ľudia z iných kultúr v rovnakej situácii.	

13. Empatia

76	Dokáže rozpoznať, že kamarát/ka potrebuje jeho/jej pomoc.	základná
77	Vyjadrí spoluúčasť pri negatívnych javoch, ktoré sa stali druhým ľuďom.	

78	Snaží sa lepšie pochopiť svojich kamarátov/ky tým, že si predstavi ako javy vyzerajú z ich pohľadu.	stredne pokročilá
79	Pri rozhodovaní berie do úvahy pocity druhých ľudí.	
80	Vyjadruje názor, že keď rozmýšľa o ľuďoch v iných krajinách, zdieľa ich radosti a smútok.	pokročilá
81	Identifikuje presne pocity druhých, dokonca i keď ich nechcú navonok prejať.	

14. Flexibilita a adaptabilita

82	Mení svoje názory, pokiaľ dostane racionálne argumenty, že je to spoločensky potrebné.	základná
83	Môže zmeniť rozhodnutia, ktoré urobil, pokiaľ dôsledky týchto rozhodnutí ukazujú, že sú spoločensky žiaduce.	
84	Prispôbuje sa novým situáciám použitím novej zručnosti.	stredne pokročilá
85	Prispôbuje sa novým situáciám uplatňovaním získaných vedomostí iným spôsobom.	
86	Prispôbuje sa sociokultúrnym konvenciám cieľových skupín z iných kultúr pri interakcii s členmi týchto skupín.	pokročilá
87	Dokáže zmeniť svoje správanie tak, aby bolo primerané voči iným kultúram.	

15. Jazykové, komunikačné a plurilingválne schopnosti

88	Dokáže vyjadriť svoje myšlienky k danému problému.	základná
89	Požiča rečníkov, aby zopakovali, čo povedali, pokiaľ mu/jej to nebolo jasné.	
90	Kladie otázky, ktoré ukazujú jeho/jej chápanie postoja druhých ľudí.	stredne pokročilá
91	Dokáže prijať rôzne spôsoby vyjadrenia slušnosti v inom jazyku.	
92	Dokáže jazykovo sprostredkovať interkultúrnú komunikáciu prekladom, tlmočením alebo vysvetlením.	pokročilá
93	Dokáže sa úspešne vyhnúť interkultúrnym nedorozumeniam.	

16. Schopnosť spolupracovať

94	Vytvára pozitívne vzťahy s druhými ľuďmi v skupine.	základná
95	Podieľa sa svojím dielom na spoločnej práci v skupine.	
96	Pracuje na tvorbe konsenzu s cieľom dosiahnuť cieľ skupiny.	stredne pokročilá
97	Pri práci v skupine komunikuje s druhými o akýchkoľvek relevantných, resp. užitočných informáciách.	
98	Vzbudzuje nadšenie medzi členmi skupiny pri dosahovaní stanovných cieľov.	pokročilá
99	Pri práci podporuje druhých aj napriek rozdielnym názorom.	

17. Schopnosť riešiť konflikty

100	Dokáže s rešpektom komunikovať so stranami konfliktu.	základná
101	Dokáže identifikovať možnosti ako vyriešiť konflikt.	
102	Dokáže pomáhať druhým pri riešení konfliktu, aby lepšie pochopili existujúce možnosti.	stredne pokročilá
103	Dokáže povzbudiť strany zapojené do konfliktu, aby sa navzájom počúvali a podelili o svoje problémy a obavy.	
104	Pravidelne iniciuje komunikáciu, aby pomohol/a vyriešiť interpersonálne konflikty.	pokročilá
105	Dokáže efektívne zaobchádzať s emóciami, stresom, úzkosťou a neistotou ľudí v konflikte.	

Poznanie a kritické porozumenie

18. Poznanie seba samého/samej a sebakritika

106	Dokáže popísať svoje motivácie.	základná
107	Dokáže popísať spôsoby, akými jeho/jej myšlienky a emócie ovplyvňujú jeho/jej správanie.	
108	Dokáže kriticky uvažovať o svojich vlastných hodnotách a presvedčeniach.	stredne pokročilá
109	Dokáže kriticky uvažovať o sebe z rôznych uhlov pohľadu.	
110	Dokáže kriticky uvažovať o svojich vlastných predsudkoch a stereotypoch a o tom, čo sa za nimi skrýva.	pokročilá
111	Dokáže kriticky uvažovať o svojich vlastných emóciách a pocitoch v širokej škále situácií.	

19. Znalosť a porozumenie jazyka a komunikácie

112	Dokáže vysvetliť ako tón hlasu, očný kontakt a reč tela môžu pomôcť komunikácii.	základná
113	Dokáže popísať sociálny vplyv a účinok rôznych štýlov komunikácie na druhých ľudí.	stredne pokročilá
114	Dokáže vysvetliť, ako môžu byť sociálne vzťahy zakódované do jazykových foriem, ktoré sa používajú v konverzáciách (napr. v pozdravoch, formách oslovenia, používanie vulgarizmov).	
115	Dokáže vysvetliť, prečo príslušníci iných kultúr majú iné verbálne a neverbálne komunikačné zvyklosti, ktoré sú zmysluplné z ich pohľadu.	pokročilá
116	Dokáže kriticky uvažovať o rôznych komunikatívnych zvyklostiach, ktoré používa minimálne jedna iná sociálna skupina či kultúra.	

20. Poznanie a kritické porozumenie sveta: politiky, práva, ľudských práv, kultúry, rôznych kultúr a náboženstiev, histórie, médií, ekonomík, životného prostredia a udržateľného rozvoja

117	Dokáže vysvetliť zmysel politických koncepcií, vrátane demokracie, slobody, práv a zodpovedností.	základná
118	Dokáže vysvetliť, prečo má každý zodpovednosť za uplatňovanie ľudských práv druhých.	
119	Dokáže popísať základné kultúrne zvyklosti (napr. stravovanie, pozdravy, spôsoby oslovenia druhých, slušnosť) v inej kultúre.	
120	Dokáže kriticky uvažovať o tom, že jeho/jej vlastný pohľad na svet je len jedným z mnohých pohľadov.	
121	Dokáže zhodnotiť vplyv spoločnosti na svet prírody, napríklad z hľadiska rastu a vývoja populácie, spotreby prírodných zdrojov.	
122	Dokáže kriticky uvažovať o rizikách spojených so znečisťovaním životného prostredia.	
123	Dokáže vysvetliť univerzálny, nezrušiteľný a nedeliteľný charakter ľudských práv.	stredne pokročilá
124	Dokáže kriticky uvažovať o vzťahu medzi ľudskými právami, demokraciou, mierom a bezpečnosťou v globalizovanom svete.	
125	Dokáže kriticky uvažovať o príčinách porušovania ľudských práv, vrátane roly, ktorú zohrávajú stereotypy a predsudky v procesoch smerujúcich k porušovaniu ľudských práv.	
126	Dokáže vysvetliť nebezpečenstvo zovšeobecňovania správania sa jednotlivca na celú kultúru.	
127	Dokáže kriticky uvažovať o náboženských symboloch, náboženských rituáloch a používaní náboženského jazyka.	
128	Dokáže popísať vplyvy, ktoré má propaganda na súčasný svet.	
129	Dokáže vysvetliť, prečo ľudia majú byť ostražití a prečo sa majú chrániť pred propagandou.	pokročilá
130	Dokáže popísať rôzne spôsoby, akými občania môžu ovplyvňovať politiku.	
131	Dokáže kriticky uvažovať o vyvíjajúcom sa univerzálnom charaktere rámca ľudských práv a prebiehajúcom vývoji v oblasti ľudských práv v rôznych regiónoch sveta.	
132	Dokáže vysvetliť, prečo neexistujú kultúrne skupiny, ktoré majú pevne vrozené charakteristiky.	
133	Dokáže vysvetliť, prečo sa všetky náboženské skupiny neustále vyvíjajú a menia.	
134	Dokáže kriticky uvažovať o tom, ako sa dejiny často prezentujú a vyučujú z etnocentrického pohľadu.	
135	Dokáže vysvetliť, ako funguje ekonomika krajiny a ako ekonomické a finančné procesy ovplyvňujú fungovanie spoločnosti.	

Kapitola 2

Kompletná databáza validovaných deskriptorov

V tejto kapitole je uvedená kompletná databáza deskriptorov, ktoré boli validované pilotným odskúšaním v konkrétnych vzdelávacích prostrediach. Deskriptory, ktoré sa nachádzajú medzi základnou a stredne pokročilou úrovňou alebo medzi stredne pokročilou a pokročilou úrovňou, sú identifikované v tabuľkách ako ZS a SP. Všetky informácie o vypracovaní a overení deskriptorov sú uvedené v Kapitole 3.

HODNOTY

1. Vážiť si ľudskú dôstojnosť a ľudské práva

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
101	KD 1	Dokáže zdôvodniť, že ľudské práva by sa mali vždy chrániť a rešpektovať.	základná
102	KD 2	Dokáže zdôvodniť, že spoločnosť by mala rešpektovať a chrániť špecifické práva detí.	základná
103		Dokáže zdôvodniť, že každý by mal uznávať základné slobody každej ľudskej bytosti.	základná
104	KD 3	Obhajuje názor, že nikto by nemal podstupovať mučenie alebo iné neľudské a ponižujúce zaobchádzanie alebo tresty.	stredne pokročilá

105	KD 4	Dokáže zdôvodniť, že všetky verejné inštitúcie by mali rešpektovať, chrániť a uplatňovať ľudské práva.	stredne pokročilá
106		Obhajuje názor, že ľudské práva sú nevyhnutné pre každého, aby mohol dôstojne žiť.	stredne pokročilá
107	KD 5	Obhajuje názor, že aj keď sú ľudia uväznení a obmedzení na slobode, neznamená to, že si zaslúžia menej úcty a dôstojnosti než ktokoľvek iný.	pokročilá
108	KD 6	Vyjadruje názor, že všetky zákony by mali byť v súlade s medzinárodnými normami a štandardmi v oblasti ľudských práv.	pokročilá
109		Obhajuje názor, že pri každej osobe obvinenej z trestného činu platí prezumpcia nevinoty, pokiaľ sa nepreukáže jej vina v zmysle zákona.	pokročilá

2. Vážiť si kultúrnu rôznorodosť

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
201	KD 7	Presadzuje názor, že by sme mali tolerovať rôzne presvedčenia druhých ľudí v spoločnosti.	základná
202	KD 8	Presadzuje názor, že človek by sa mal vždy usilovať o vzájomné porozumenie a zmysluplný dialóg medzi ľuďmi a skupinami, ktoré sú vnímané ako navzájom „odlišné“.	základná
203		Dokáže zdôvodniť, že človek by mal presadzovať komunikáciu a dialóg medzi ľuďmi z rôznych kultúrnych prostredí.	ZS
204	KD 9	Vyjadruje názor, že kultúrna rozmanitosť v rámci spoločnosti by mala byť vnímaná a hodnotená pozitívne.	stredne pokročilá
205		Dokáže zdôvodniť, že ľudia by sa mali usilovať navzájom sa učiť jeden od druhého s cieľom prehĺbiť pochopenie vlastnej kultúry i kultúry druhých.	SP
206	KD 10	Dokáže zdôvodniť, že interkultúrny dialóg by nám mohol pomôcť uznať naše rozličné identity a príslušnosti k rôznym kultúram.	pokročilá
207	KD 11	Dokáže zdôvodniť, že interkultúrny dialóg by sa mal použiť s cieľom zabezpečiť rešpekt a kultúru „spolužitia“.	pokročilá

3. Vážiť si demokraciu, spravodlivosť, čestnosť, rovnoprávnosť a zákon

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
301	KD 12	Dokáže zdôvodniť, že školy by mali učiť žiakov o demokracii a o tom, ako sa správať ako demokratický občan.	základná
302	KD 13	Vyjadruje názor, že so všetkými občanmi by sa malo zaobchádzať rovnako a nestranne v súlade so zákonom.	
303	KD 14	Dokáže zdôvodniť, že zákony by sa mali spravodlivo uplatňovať a presadzovať.	základná
304		Dokáže zdôvodniť, že spravodlivé zákony by sa mali vždy rešpektovať a dodržiavať.	základná
305	KD 15	Dokáže zdôvodniť, že demokratické voľby by sa mali vždy realizovať slobodne a spravodlivo podľa medzinárodných noriem a národnej legislatívy, bez akýchkoľvek podvodov.	stredne pokročilá
306	KD 16	Vyjadruje názor, že kedykoľvek verejný orgán uplatňuje moc, nemal by túto moc zneužiť a prekročiť hranice svojej právnej autority.	stredne pokročilá
307	KD 17	Vyjadruje podporu názoru, že súdy by mali byť dostupné všetkým, aby ľuďom nebola upieraná možnosť obrátiť sa na súd, pretože je to príliš drahé, nepríjemné či zložité.	stredne pokročilá
308		Dokáže zdôvodniť, že demokraciu je potrebné vždy chrániť a rešpektovať ako dôležitý základ pre spoločné konanie s druhými v spoločnosti.	stredne pokročilá
309		Vyjadruje názor, že pri výkone moci by mali verejné orgány dodržiavať zákon a rozhodnutia súdov.	stredne pokročilá
310		Argumentuje, že sudcovia a osoby s úradnou mocou by nemali z dôvodu predsudkov alebo korupcie inak zaobchádzať s jednotlivcom, resp. skupinou.	stredne pokročilá
311		Dokáže zdôvodniť, že sudcovia a osoby s úradnou mocou by mali s každým zaobchádzať rovnako podľa zákona a obdobné prípady by sa mali vyriešiť vždy obdobne.	stredne pokročilá
312		Vyjadruje názor, že všetci ľudia a inštitúcie by sa mali riadiť zákonmi a byť zodpovednými v zmysle platného práva.	SP

313		Vyjadruje názor, že by mal existovať transparentný právny systém, vrátane jasných zákonov, ktoré sú všetkým zrozumiteľné a dostupné.	SP
314		Vyjadruje názor, že by mala existovať nezávislá a nestranná justícia, ktorá má chrániť občanov pred svojvoľným použitím moci zo strany štátu, organizácií a jednotlivcov.	SP
315		Vyjadruje názor, že rozhodnutia verejných orgánov by sa mali vždy prijímať a uplatňovať v súlade so zákonmi a sekundárnou legislatívou.	SP
316		Vyjadruje názor, že tvorbu legislatívy by mali riadiť tí, ktorých zvolili ľudia, voči ktorým sú zodpovední.	SP
317		Vyjadruje názor, že by mali existovať účinné opatrenia na prevenciu a potlačenie všetkých foriem korupcie.	SP
318	KD 18	Vyjadruje podporu názoru, že tí, ktorým je zverená legislatívna právomoc by sa mali riadiť právom a byť pod primeraným ústavným dohľadom.	pokročilá
319	KD 19	Vyjadruje názor, že informácie o verejných politikách a ich uplatňovaní by mali byť k dispozícii verejnosti.	pokročilá
320	KD 20	Dokáže zdôvodniť, že by mali existovať účinné opravné prostriedky voči krokom verejných orgánov, ktoré zasahujú do občianskych práv.	pokročilá
321		Vyjadruje názor, že právny systém by mal mať spravodlivé a transparentné štruktúry a postupy uplatňovania práva.	pokročilá

POSTOJE

4. Otvorenosť ku kultúrnej inakosti

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
401	KD 21	Prejavuje záujem spoznať presvedčenia, hodnoty, tradície a pohľady druhých ľudí na svet.	základná
402	KD 22	Prejavuje záujem cestovať do iných krajín.	základná
403		Využíva príležitosti stretnúť nových ľudí.	ZS
404	KD 23	Zaujíma sa o iné presvedčenia a interpretácie, o ďalšie kultúrne orientácie a príslušnosti.	Intermediate
405	KD 24	Vyjadruje vďačnosť za skúsenosť spoznať iné kultúry.	Intermediate
406		Prejavuje záujem pracovať s ľuďmi z rôznych kultúrnych prostredí.	SP
407		Má rád/a diskusie s ľuďmi, ktorých myšlienky a hodnoty sa líšia od jeho/jej vlastných.	SP
408		Vyjadruje ochotu nadväzovať vzťahy s inými, ktorí sú vnímaní odlišne ako on/ona.	SP
409	KD 25	Hľadá a víta príležitosti stretnutia s inými hodnotami, zvykmi a správaniami.	pokročilá
410	KD 26	Vyhľadáva kontakty s inými ľuďmi s cieľom spoznať ich kultúru.	pokročilá

5. Rešpekt

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
501	KD 27	Dáva priestor druhým ľuďom na vyjadrenie sa.	základná
502	KD 28	Vyjadruje úctu k druhým ľuďom a považuje ich za rovnocenné ľudské bytosti.	základná
503		Rešpektuje rôzne názory na svet a spôsoby života v prípade, že neporušujú ľudské práva.	základná
504	KD 29	Zaobchádza so všetkými ľuďmi s rešpektom, odhladnuc od ich príslušnosti ku kultúre.	stredne pokročilá
505	KD 30	Vyjadruje úctu k druhým ľuďom, ktorí majú iné sociálnoekonomické postavenie.	stredne pokročilá
506		Rešpektuje ľudí rôzneho vierovyznania.	stredne pokročilá
507		Rešpektuje rôzne názory či myšlienky v prípade, že neporušujú ľudské práva.	stredne pokročilá

508		Vyjadruje postoje s rešpektom voči druhým, ktorí sa od neho/nej líšia.	stredne pokročilá
509		Rešpektuje druhých na základe uznania dôstojnosti všetkých ľudí a ich ľudských práv.	stredne pokročilá
510		Rešpektuje rodové rozdiely.	stredne pokročilá
511	KD 31	Rešpektuje ľudí rôzneho vierovyznania.	pokročilá
512	KD 32	Rešpektuje ľudí, ktorí majú odlišné politické názory.	pokročilá

6. Občianska uvedomelosť

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
601	KD 33	Vyjadruje vôľu spolupracovať a pracovať s druhými ľuďmi.	základná
602	KD 34	Spolupracuje s inými ľuďmi na presadzovaní spoločných záujmov.	základná
603		Vyjadruje vôľu prispieť k zlepšeniu situácie druhých ľudí v komunite.	ZS
604		Vyjadruje vôľu participovať na kolektívnom rozhodovaní.	ZS
605	KD 35	Vyjadruje záväzok nebyť len pasívnym svedkom v prípadoch porušovania ľudskej dôstojnosti a práv druhých.	stredne pokročilá
606	KD 36	Diskutuje o tom, čo sa dá urobiť a ako pomôcť, aby sa z komunity stalo lepšie miesto.	stredne pokročilá
607		Prejavuje záujem o veci verejné a otvorené otázky.	stredne pokročilá
608		Prejavuje záujem pomôcť ako dobrovoľník ľuďom v komunite.	stredne pokročilá
609		Prijíma povinnosti vyplývajúce z členstva v komunite.	stredne pokročilá
610		Vyjadruje záväzok udržiavať a chrániť ľudské práva druhých.	stredne pokročilá
611		Je aktívne zapojený/á do riešenia problémov komunity.	SP
612		Je zapojený/á do environmentálnych aktivít.	SP
613		Participuje na rozhodovacích procesoch týkajúcich sa záležitostí, obáv a spoločného dobra komunity.	SP
614	KD 37	Vykonáva povinnosti a zodpovednosti aktívneho občana na miestnej, národnej a globálnej úrovni.	pokročilá
615	KD 38	Vykoná kroky, aby bol/a informovaný/á o občianskych otázkach.	pokročilá
616		Podporuje organizácie, ktoré riešia sociálne otázky.	pokročilá

7. Zodpovednosť

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
701	KD 39	Preukazuje, že preberá zodpovednosť za svoje skutky.	základná
702	KD 40	Pokiaľ niekomu ublíži, ospravedlní sa.	základná
703		Berie zodpovednosť za svoje správanie.	ZS
704	KD 41	Predloží požadovanú prácu načas.	stredne pokročilá
705		Dodržiava osobné záväzky voči iným načas.	stredne pokročilá
706	KD 42	Preukazuje, že preberá zodpovednosť za svoje chyby.	stredne pokročilá
707		Dodržiava termíny.	stredne pokročilá
708		Preukazuje dôslednosť.	stredne pokročilá
709		Robí svoje úlohy najlepšie, ako vie.	stredne pokročilá
710	KD 43	Dodržiava dôsledne svoje záväzky voči iným.	pokročilá

8. Sebaúčinnosť

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
801	KD 44	Vyjadruje presvedčenie vo svoju schopnosť rozumieť problémom.	základná
802	KD 45	Vyjadruje presvedčenie, že dokáže vykonať aktivity, ktoré si naplánoval/a.	základná
803		Preukazuje sebadôveru, že dokáže vyriešiť väčšinu problémov, pokiaľ tomu venuje potrebné úsilie.	ZS
804		Preukazuje dôveru, že môže dosiahnuť dobré výsledky aj v rizikových situáciách.	ZS
805		Vyjadruje presvedčenie, že ťažké situácie sa dajú prekonať.	ZS
806		Vyjadruje presvedčenie, že dokáže uskutočniť kroky potrebné na dosiahnutie cieľa.	ZS
807		Preukazuje sebadôveru v tom, že dokáže efektívne pracovať.	ZS
808	KD 46	Vyjadruje presvedčenie vo svoju schopnosť zvládnuť prekážky pri dosahovaní cieľa.	stredne pokročilá
809	KD 47	Ak chce dosiahnuť zmenu, vyjadrí presvedčenie, že to dokáže.	stredne pokročilá
810		Preukazuje, že si dôveruje pri prijímaní rozhodnutí.	stredne pokročilá

811		Preukazuje sebadôveru pri zvládaní nových výziev.	stredne pokročilá
812		Vyjadruje presvedčenie, že dokáže dobre zvládnuť meniacu sa situáciu.	stredne pokročilá
813		Vyjadruje vieru vo svoju schopnosť voliť vhodné metódy na zvládnutie úloh.	stredne pokročilá
814		Preukazuje dôveru vo svoju schopnosť byť úspešný.	stredne pokročilá
815		Preukazuje sebadôveru vo svoju schopnosť uspieť pri väčšine úloh, na ktoré sa podujme.	stredne pokročilá
816		Preukazuje sebadôveru, že dokáže vykonať kvalitnú prácu.	stredne pokročilá
817		Má dôveru vo svoje vlastné schopnosti, i keď ho/ju druhí sponchybnujú.	SP
818		Preukazuje sebadôveru, že sa dokáže spoľahnúť na svoje schopnosti a zachová si chladnú hlavu, keď čelí ťažkostiam.	SP
819		Preukazuje sebadôveru, že je schopný/á urobiť rozhodnutie o tom, ako najlepšie zvládnuť problém.	SP
820		Preukazuje sebadôveru, že sa mu/jej podarí dosiahnuť svoje životné ciele.	SP
821		Vyjadruje presvedčenie, že celkovo je vo svojom živote veľmi efektívny človek.	SP
822	KD 48	Preukazuje istotu vo svoje schopnosti zvládnuť výzvy v živote.	pokročilá
823	KD 49	Preukazuje sebaistotu v schopnosť zvládnuť nepredvídateľné situácie vďaka svojej pohotovosti.	pokročilá
824		Preukazuje sebaistotu v schopnosť efektívne riešiť neočakávané udalosti.	pokročilá

9. Tolerancia mnohoznačnosti

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
901	KD 50	Dokáže komunikovať s ľuďmi, ktorí majú odlišné názory.	základná
902	KD 51	Preukazuje, že sa dočasne dokáže zriecť posudzovania druhých ľudí.	základná
903		Vytvára pozitívnu interakciu bez toho, že by si bol istý/á, čo si ten druhý/á myslí a cíti.	základná
904		Cíti sa pohodlne s mnohými rôznymi typmi ľudí.	základná

905		Vyjadruje ochotu zvážiť rozporuplné alebo neúplné informácie bez toho, že by ich automaticky odmietol/la, alebo ihneď vyvodil/a predčasný záver.	ZS
906		Dokáže identifikovať mnohoznačné situácie.	ZS
907		Prijme úlohu, ktorá si vyžaduje zaoberať sa neznámymi alebo nezvyčajnými okolnosťami.	ZS
908		Vyhľadáva diskusie s ľuďmi, ktorí majú odlišné predstavy a hodnoty od jeho/jej vlastných.	ZS
909	KD 52	Dokáže reagovať v neznámych situáciách.	stredne pokročilá
910	KD 53	Dokáže sa vyrovnáť s neistotou pozitívnym a konštruktívnym spôsobom.	stredne pokročilá
911	KD 54	Dokáže pracovať v nepredvídateľných situáciách.	stredne pokročilá
912		Zvláda mnohoznačné situácie.	SP
913		Keď sa rozhoduje ako zareagovať v danej situácii, je schopný/á pozrieť sa na vec z dvoch alebo viacerých kultúrnych pohľadov.	SP
914		Zvláda výzvu čeliť situáciám alebo problémom, ktoré zahŕňajú nejednoznačnosť/mnohoznačnosť.	SP
915		Vyjadruje akceptáciu chýbajúcej jednoznačnosti.	SP
916		Vyjadruje ochotu tolerovať mnohoznačnosť.	SP
917		Dokáže reagovať na javy, ktoré sú mu/jej neznáme.	SP
918	KD55	Vyjadruje pranie, aby jeho/jej vlastné myšlienky a hodnoty boli konfrontované s výzvami mnohoznačnosti.	pokročilá
919	KD 56	Nebojí sa výzvy riešiť mnohoznačné problémy.	pokročilá
920	KD 57	Vyjadruje potešenie z možnosti riešiť zložité situácie.	pokročilá
921		Bez problémov rieši mnohoznačné situácie.	pokročilá

SCHOPNOSTI

10. Schopnosť samostatne sa učiť

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
1001	KD 58	Preukazuje schopnosť identifikovať zdroje učenia sa (napr. ľudia, knihy, internet).	základná
1002	KD 59	Požiadava v prípade potreby druhých ľudí o objasnenie nových informácií.	základná
1003		Samostatne zvláda úlohy.	základná
1004		Dokáže identifikovať, čo už vie a čo ešte nevie.	základná
1005		Dokáže samostatne identifikovať nedostatky vo vlastných vedomostiach.	ZS
1006		Dokáže identifikovať relevantný zdroj informácií na zvládnutie úlohy.	ZS
1007		Dokáže efektívne zbierať informácie použitím rôznych techník.	ZS
1008		Používa vhodné nástroje a informačné technológie na získanie nových informácií.	ZS
1009		Preukazuje schopnosť samostatne hľadať informácie.	ZS
1010		Vyhľadáva informácie z rôznych zdrojov.	ZS
1011		Vyjadruje ochotu samostatne sa učiť nové veci.	ZS
1012		Rozvíja vlastné myšlienky zberom informácií.	ZS
1013	KD 60	Dokáže sa učiť o nových témach s minimálnou pomocou.	stredne pokročilá
1014	KD 61	Dokáže hodnotiť kvalitu svojej vlastnej práce.	stredne pokročilá
1015		Dokáže lokalizovať informáciu relevantnú z hľadiska svojich akademických potrieb a záujmov.	stredne pokročilá
1016		Dokáže efektívne využívať informačné technológie za účelom prístupu k informáciám, výskumu, spracovania a integrovania informácií.	stredne pokročilá
1017		Dokáže integrovať učenie z rôznych oblastí učenia.	SP
1018		Dokáže samostatne selektovať učebné materiály, zdroje a činnosti.	SP
1019		Dokáže monitorovať vlastný pokrok za účelom dosiahnutia svojich vlastných cieľov učenia sa.	SP
1020		Vyhľadáva nové príležitosti na učenie sa.	SP
1021		Opakovane si prečíta nový materiál, aby sa uistil/a, že ho pochopil/a správne.	SP

1022	KD 62	Dokáže vybrať najspoľahlivejšie zdroje informácií z disponibilných zdrojov.	pokročilá
1023	KD 63	Preukazuje schopnosť monitorovať, definovať, stanoviť si priority a dokončiť úlohy bez priameho dozoru.	pokročilá
1024		Efektívne riadi vlastný čas na dosiahnutie vlastných cieľov v učení sa.	pokročilá
1025		Dokáže samostatne zhodnotiť dôveryhodnosť zdrojov informácií alebo názorov.	pokročilá
1026		Monitoruje vlastný pokrok pri nadobúdaní nových informácií.	pokročilá

11. Schopnosť analyticky a kriticky myslieť

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
1101	KD 64	Dokáže identifikovať podobnosti a rozdiely medzi novou a známou informáciou.	základná
1102	KD 65	Používa dôkazy na podporu svojich názorov.	základná
1103		Dokáže vyvodit' závery z analýzy argumentu.	základná
1104		Dokáže zanalyzovať situáciu predtým, než prijme rozhodnutie.	základná
1105		Dokáže vyvodit' závery z analýzy informácií.	základná
1106		Dokáže logicky riešiť problém.	základná
1107		Dokáže porovnať rôzne myšlienky pri uvažovaní o téme.	základná
1108		Dokáže rozlišovať medzi uvedením faktov a názorov.	ZS
1109		Dokáže vytvárať prepojenia medzi argumentmi a informáciami.	ZS
1110		Dokáže hodnotiť na základe dôkazov a skúseností.	ZS
1111		Dokáže analyzovať alternatívne aspekty.	ZS
1112		Pred prijatím rozhodnutia použije viac než jeden zdroj informácie.	ZS
1113		Pred prijatím rozhodnutia dokáže použiť viac než jeden zdroj informácie.	ZS
1114		V situácii, v ktorej čelí problému, sa snaží zistiť, čo ju spôsobilo.	ZS
1115		Dokáže kriticky uvažovať o minulých skúsenostiach, aby sa z nich poučil/a do budúcnosti.	ZS
1116		Dokáže sformulovať logický a obhájitelný argument pre, resp. proti istej konkrétnej interpretácii.	ZS
1117		Dokáže zhodnotiť argumenty, tvrdenia a presvedčenia.	ZS

1118		Dokáže identifikovať logické vzťahy v analyzovaných materiáloch.	ZS
1119	KD 66	Dokáže zhodnotiť riziká voľby spojené s rôznymi alternatívami.	stredne pokročilá
1120	KD 67	Preukazuje, že rozmýšľa o tom, či sú informácie, ktoré používa, správne.	stredne pokročilá
1121		Dokáže analyzovať dôkazy pri hodnotení argumentu.	stredne pokročilá
1122		Dokáže analyzovať rozličné aspekty, produkty alebo zvyky zaužívané v iných kultúrach.	stredne pokročilá
1123		Dokáže posúdiť vhodnosť alebo užitočnosť analyzovaných materiálov.	stredne pokročilá
1124		Dokáže kriticky zhodnotiť informácie.	stredne pokročilá
1125		Dokáže zhodnotiť presvedčivosť analyzovaných materiálov.	stredne pokročilá
1126		Dokáže rozlišovať medzi relevantnými a irelevantnými informáciami a dôkazmi.	stredne pokročilá
1127		Preukazuje, že skôr ako prijme rozhodnutie, zvažuje pri voľbe riziká a/alebo výhody.	stredne pokročilá
1128		Dokáže logicky a systematicky analyzovať materiály.	SP
1129		Stanovuje si priority z hľadiska možností pred prijatím rozhodnutia.	SP
1130		Používa presvedčivé dôkazy pri vytváraní úsudkov.	SP
1131		Dokáže urobiť analýzu vkladov a prínosov rôznych možností.	SP
1132		Dokáže zanalyzovať všetky informácie o jednotlivých možnostiach skôr, ako prijme rozhodnutie.	SP
1133		Precízne analyzuje a hodnotí informácie.	SP
1134		Dokáže identifikovať kauzálne vzťahy v analyzovaných materiáloch.	SP
1135		Dokáže posúdiť pravdivosť, presnosť alebo spoľahlivosť analyzovaných materiálov.	SP
1136		Dokáže kriticky zhodnotiť konanie osôb zodpovedných za rešpektovanie, presadzovanie a dodržiavanie ľudských práv.	SP
1137		Dokáže preskúmať pravdepodobné výsledky jednotlivých riešení daného problému.	SP
1138		Dokáže použiť rôzne metódy argumentácie (induktívna, deduktívna atď.).	SP
1139	KD 68	Dokáže identifikovať rozpory či nezrovnalosti v analyzovaných materiáloch.	pokročilá
1140	KD 69	Dokáže použiť explicitné a definovateľné kritériá, princípy alebo hodnoty pri tvorbe úsudkov.	pokročilá

1141		Dokáže analyzovať motívy, zámery, agendy ľudí vytvárajúcich propagandu, stereotypy, netoleranciu a nenávisťné prejavy v masmédiách.	pokročilá
1142		Dokáže organizovaným a konštruktívnym spôsobom spracovať výsledky analýzy s cieľom sformulovať logické a obhájiteľné závery.	pokročilá
1143		Pri riešení problému rozmyšľa o všetkých aspektoch problému ešte pred rozhodnutím čo robiť.	pokročilá
1144		Dokáže vytvoriť nové syntézy prvkov, ktoré boli preskúmané.	pokročilá
1145		Dokáže zanalyzovať interakciu medzi časťami celku s cieľom dosiahnuť celkový výsledok.	pokročilá
1146		Dokáže preskúmať krátkodobé i dlhodobé perspektívy.	pokročilá
1147		Dokáže zhodnotiť zaujatosť a predpoklady informačných materiálov.	pokročilá

12. Schopnosť počúvať a pozorovať

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
1201	KD 70	Pozorne počúva rôzne názory.	základná
1202	KD 71	Pozorne načúva druhým ľuďom.	základná
1203		Aktívne počúva druhých ľudí.	základná
1204		Venuje pozornosť nielen tomu, čo sa povie, ale i ako sa to povie.	ZS
1205		Pamätá si podrobnosti správania druhých ľudí.	ZS
1206		Venuje osobitnú pozornosť správaniu druhých ľudí.	ZS
1207	KD 72	Sleduje gestá a reč tela rečníkov, aby lepšie porozumel/a význam toho, čo hovoria.	stredne pokročilá
1208	KD 73	Dokáže efektívne počúvať s cieľom dekodovať význam a zámery druhej osoby.	stredne pokročilá
1209		Sleduje reč tela druhých a to mu/jej pomáha pochopiť, čo sa snažia povedať.	stredne pokročilá
1210		Pokiaľ je novým členom v sociálnej skupine s ľuďmi z inej krajiny, snaží sa pozorovaním ich správania zistiť, aké sú pravidlá v tejto skupine.	SP
1211		Podrobným pozorovaním správania rodených hovoriacich sa snaží zistiť spôsob ich komunikácie (napr. pri vyjadrení žiadosti, ospravedlnení či sťažnosti).	SP
1212		Používa neverbálne znaky druhých ľudí na identifikáciu ich myšlienok či obáv.	SP

1213	KD 74	Venuje pozornosť tomu, čo druhí naznačujú, ale slovnene nevyjadria.	pokročilá
1214	KD 75	Všíma si, ako ľudia z rozličných kultúr reagujú v rovnakej situácii.	pokročilá
1215		Pozoruje správanie ľudí z iných kultúr.	pokročilá

13. Empatia

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
1301	KD 76	Dokáže rozpoznať, keď kamarát/kamarátka potrebuje jeho/jej pomoc.	základná
1302	KD 77	Vyjadruje spoluúčasť pri negatívnych javoch, ktoré sa stali druhým ľuďom.	základná
1303		Vyjadruje súcit s ľuďmi, s ktorými sa nespravodlivo zaobchádzalo.	základná
1304		Vyjadruje pochopenie voči druhým, keď majú problémy.	základná
1305		Vyjadruje pochopenie pre druhého, ktorý je zronený či rozhorčený.	základná
1306		Vycíti, keď sú druhí podráždení.	základná
1307		Dokáže zistiť, či sa druhá osoba na neho/ňu hnevá.	základná
1308		Venuje pozornosť pocitom druhých ľudí.	ZS
1309		Dokáže identifikovať a popísať pocity druhých ľudí.	ZS
1310		Nahnevá sa, keď vidí, že s niekým zle zaobchádzajú.	ZS
1311		Vyjadruje spoluúčasť pri nešťastí druhých ľudí.	ZS
1312		Dokáže vysvetliť, prečo sa niekto nahnevá.	ZS
1313	KD 78	Snaží sa lepšie pochopiť svojich kamarátov/kamarátky tým, že si predstaví ako javy vyzerajú z ich pohľadu.	stredne pokročilá
1314	KD 79	Pri prijímaní rozhodnutí berie do úvahy pocity druhých.	stredne pokročilá
1315		Dokáže presne popísať emócie, pocity a potreby druhých.	stredne pokročilá
1316		Keď sa s niekým rozpráva, snaží sa pochopiť, čo cíti.	stredne pokročilá
1317		Preukazuje schopnosť vcítiť sa do postavenia tých, ktorí sa necítia príjemne.	stredne pokročilá
1318		Vyjadruje obavu, keď ide o ľudí, ktorí sú využívaní.	stredne pokročilá
1319		Preukazuje schopnosť popísať, čo cítia druhí.	stredne pokročilá

1320		Vyjadruje súcit s ľuďmi, ktorí majú menej šťastia ako on.	stredne pokročilá
1321		Vyjadruje súcit s človekom, ktorý nemá priateľov.	stredne pokročilá
1322		Dokáže zistiť, keď niekto potrebuje útechu a emocionálnu podporu, hoci to navonok nevyjadruje.	SP
1323		Nahnevá sa, keď vidí, ako niekoho vylúčia zo sociálnej skupiny.	SP
1324		Keď sú druhí rozhorčení, zosmutnie, alebo má o nich obavu.	SP
1325	KD 80	Vyjadruje názor, že keď rozmýšľa o ľuďoch z iných krajín, prežíva ich radosti a smútok.	pokročilá
1326	KD 81	Identifikuje presne pocity druhých, dokonca aj vtedy, keď ich navonok neprejavia.	pokročilá
1327		Dokáže opísať špecifické obavy druhých ľudí.	pokročilá

14. Flexibilita a adaptabilita

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
1401	KD 82	Zmení svoj názor, ak dostane racionálny argument, že je to potrebné.	základná
1402	KD 83	Dokáže zmeniť rozhodnutia, ktoré urobil/a, ak dôsledky týchto rozhodnutí ukazujú, že sú spoločensky žiaduce.	základná
1403		Prispôsobí spôsob práce, ak je to potrebné.	základná
1404		Prispôsobí štýl interakcie na efektívnejšiu interakciu s druhými, ak je to potrebné.	základná
1405		Zmení spôsob vysvetlenia myšlienky, ak to situácia vyžaduje.	základná
1406		Prispôsobí svoje správanie v nových situáciách zohľadnením poučení z predchádzajúcich situácií.	základná
1407		Zmení spôsob svojho konania, keď vidí problematickú situáciu.	ZS
1408		Prispôsobuje sa novým situáciám zberom ďalších informácií.	ZS
1409		Ľahko sa prispôsobí novým ľuďom.	ZS
1410		Prispôsobí plány v reakcii na meniace sa okolnosti.	ZS
1411		Ak má problém, skúša rôzne spôsoby, ako ho vyriešiť.	ZS

1412		Ak niečo nevychádza podľa plánu, zmení svoje kroky tak, aby dosiahol cieľ.	ZS
1413	KD 84	Prispôsobuje sa novým situáciám použitím novej zručnosti.	stredne pokročilá
1414	KD 85	Prispôsobuje sa novým situáciám uplatňovaním vedomostí iným spôsobom.	stredne pokročilá
1415		Zmení spôsob svojho konania pod vplyvom nových skutočností.	stredne pokročilá
1416		Ukazuje schopnosť flexibilne sa prispôbovať novým ľuďom, miestam a situáciám.	stredne pokročilá
1417		Preukazuje flexibilitu pri zvládaní prekážok.	stredne pokročilá
1418		Preukazuje flexibilitu pri komunikácii s osobami z odlišného kultúrneho prostredia.	stredne pokročilá
1419		Dokáže v prípade potreby upraviť svoje vlastné stratégie učenia sa.	stredne pokročilá
1420		Ľahko sa prispôsobí novým situáciám.	stredne pokročilá
1421		Víta nové a nezvyčajné situácie.	stredne pokročilá
1422		Efektívne sa prispôsobuje zmene.	stredne pokročilá
1423		Ľahko sa prispôsobuje novým kultúrnym prostrediam.	SP
1424		Preukazuje schopnosť prekonávať úzkosti, obavy, neistoty pri stretnutiach a interakcii s ľuďmi pochádzajúcimi z odlišných kultúr.	SP
1425		Pri rozhovoroch s ľuďmi z iných kultúr primerane prispôsobuje svoje gestá.	SP
1426		Dobre sa prispôsobuje rôznym požiadavkám a situáciám.	SP
1427		Dokáže prispôsobiť svoj zvyčajný spôsob myslenia podľa potrieb a okolností.	SP
1428		Dokáže sa prispôsobiť rôznym kultúrnym štýlom a správaniam.	SP
1429		Má pod kontrolou svoje vlastné emócie udržiavaním istého nadhľadu.	SP
1430	KD 86	Prijíma sociokultúrne zvyklosti inej kultúrnej cieľovej skupiny pri interakcii s členmi tejto skupiny.	pokročilá
1431	KD 87	Dokáže prispôsobiť svoje správanie tak, aby bolo primerané z hľadiska iných kultúr.	pokročilá

1432		I keď je členom istej kultúry, cíti sa takmer rovnako dobre v inej kultúre alebo iných kultúrach.	pokročilá
1433		Dokáže používať vhodné stratégie na prispôsobenie sa kultúre inej krajiny.	pokročilá

15. Jazykové, komunikačné a plurilingválne schopnosti

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
1501	KD 88	Dokáže vyjadriť svoje myšlienky k danému problému.	základná
1502	KD 89	Požiadava rečníkov, aby zopakovali, čo povedali, pokiaľ mu/jej niečo nebolo jasné.	základná
1503		Počas rozhovoru s druhou osobou sa snaží udržať očný kontakt.	základná
1504		Používa gestá, ktoré mu/jej pomáhajú pri vyjadrovaní zmyslu slov.	základná
1505		Dokáže sa zrozumiteľne vyjadrovať.	základná
1506		Kladie otázky ako súčasť zapojenia sa do rozhovoru.	ZS
1507		Používa reč tela na zvýraznenie obsahu výpovede.	ZS
1508		Komunikuje s druhými, je vnímavý/á na ich myšlienky.	ZS
1509		Dosahuje dobrú interakciu s druhými tým, že jasne komunikuje.	ZS
1510		Dokáže určiť, ak sa dvaja ľudia snažia povedať rovnakú vec, ale rôznymi spôsobmi.	ZS
1511		Pokiaľ je problém s komunikáciou, často sa vie vynásť (napr. používaním gest, opakovaným vysvetlením, zjednodušením).	ZS
1512		Používa gestá na ilustráciu toho, čo sa snaží povedať.	ZS
1513	KD 90	Kladie otázky, ktoré ukazujú jeho/jej chápanie postoja druhých ľudí.	stredne pokročilá
1514	KD 91	Dokáže prijať rôzne spôsoby vyjadrenia slušnosti v inom jazyku.	stredne pokročilá
1515		Dokáže presvedčiť druhých a rokovať s nimi.	stredne pokročilá
1516		Uisťuje sa, či druhí pochopili jeho odkazy tak, ako ich myslel/a.	stredne pokročilá
1517		Dokáže zistiť, ak druhá osoba ho/ju počúva, ale nechápe, čo hovorí.	stredne pokročilá
1518		Keď nastane nejasná komunikácia, dokáže ju vysníť, alebo inak uspokojivo riešiť.	stredne pokročilá

1519		Dokáže prispôbiť a upraviť svoje vlastné jazykové a komunikačné správanie a použiť komunikačné zvyklosti primerané partnerovi v dialógu.	SP
1520		Dokáže efektívne a účinne komunikovať v interkultúrnom prostredí.	SP
1521		Predtým ako reaguje, uistí sa, že rozumie tomu, čo hovorí druhá osoba.	SP
1522		Inými slovami povie to, čo povedala druhá osoba, aby sa uistil/a, že porozumel/a.	SP
1523		Dokáže zvládnuť narušenie komunikácie tým, že preformuluje, upraví, zjednoduší svoju nepochopenú komunikáciu.	SP
1524		Dokáže rozpoznať rôzne spôsoby vyjadrovania, ktoré sa používajú minimálne v jednej inej sociálnej skupine.	SP
1525		Dokáže klásť objasňujúce otázky primeraným a citlivým spôsobom v prípade, ak sa odhalia nezrovnalosti medzi verbálnymi a neverbálnymi odkazmi zo strany druhej osoby.	SP
1526	KD 92	Dokáže sprostredkovať interkultúrnú komunikáciu prekladom, tlmočením, vysvetlením.	pokročilá
1527	KD93	Dokáže sa úspešne vyhnúť interkultúrnym nedorozumeniam.	pokročilá
1528		Dokáže splniť komunikačné požiadavky v interkultúrnych situáciách použitím spoločného jazyka, aby pochopil iný jazyk.	pokročilá
1529		Dokáže rozpoznať rôzne komunikačné zvyklosti, ktoré sa používajú minimálne v jednej inej sociálnej skupine či kultúre.	pokročilá
1530		Je jazykovo a kultúrne kompetentný komunikovať minimálne v jednom inom jazyku a kultúre, než vo svojom vlastnom.	pokročilá

16. Schopnosť spolupracovať

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
1601	KD 94	Vytvára pozitívne vzťahy s ďalšími ľuďmi v skupine.	základná
1602	KD 95	Podieľa sa svojím dielom na spoločnej práci v skupine.	základná
1603		Dokáže spolupracovať s druhými ľuďmi efektívne a s rešpektom.	základná
1604		Dokáže byť v skupine tímovým hráčom.	základná
1605		Dokáže pracovať s druhými v pozitívnom duchu.	základná
1606		Podelí sa s druhými o vlastné nápady a zdroje.	základná

1607		Pri práci v skupine druhým preukazuje ocenenie a ohľaduplnosť.	ZS
1608		Dokáže dobre spolupracovať s druhými.	ZS
1609		Pri práci v skupine koná v súlade s rozhodnutiami alebo aktivitami skupiny.	ZS
1610		Pri práci v skupine dokáže ďalším členom prezentovať svoje vlastné presvedčenia a názory.	ZS
1611		Efektívne spolupracuje s druhými ľuďmi.	ZS
1612		Akceptuje podiel zodpovednosti za spoločnú prácu.	ZS
1613		Dokáže pomôcť druhým pri ich práci, ak je to vhodné.	ZS
1614		Je produktívny tímový pracovník.	ZS
1615	KD 96	Pracuje na tvorbe konsenzu s cieľom dosiahnuť cieľ skupiny.	stredne pokročilá
1616	KD 97	Pri práci v skupine komunikuje s druhými o akýchkoľvek relevantných, resp. užitočných informáciách.	stredne pokročilá
1617		Môže pomôcť niekomu novému stať sa členom skupiny.	stredne pokročilá
1618		Efektívne participuje na stretnutiach skupiny.	stredne pokročilá
1619		Proaktívne si vymieňa užitočné informácie/poznanky s druhými.	stredne pokročilá
1620		Konzistentne participuje na skupinových aktivitách.	stredne pokročilá
1621		Pri práci v skupine povzbudzuje jej členov, aby vyjadrili svoje pohľady a názory.	SP
1622		Akceptuje rozličné roly pri práci v skupinách.	SP
1623		Pri riešení problému v skupine sa druhí cítia v jeho/jej prítomnosti príjemne.	SP
1624		Pri práci v skupine pomáha motivovať druhých, povzbudzuje ich, aby participovali.	SP
1625		Pracuje dôsledne s druhými na dosiahnutí cieľov a úloh.	SP
1626		Dokáže stanoviť ciele skupiny.	SP
1627		Dokáže motivovať ďalších členov skupiny, aby spolupracovali a navzájom si pomáhali pri dosahovaní cieľov skupiny.	SP
1628		Pri práci v skupine podnecuje ďalších členov skupiny a využíva ich zručnosti, myšlienky a názory.	SP
1629	KD 98	Vytvára nadšenie medzi členmi skupiny pri dosahovaní stanovených cieľov.	pokročilá
1630	KD 99	Pri práci podporuje druhých aj napriek rozdielnym názorom.	pokročilá
1631		Vyhľadáva príležitosti kooperatívne pracovať s druhými.	pokročilá

1632		Keď vidí, že je potrebné niečo urobiť, snaží sa získať druhých, aby s ním spolupracovali.	pokročilá
1633		Dokáže presvedčiť druhých členov skupiny, aby sa podelili o svoje relevantné a užitočné vedomosti, skúsenosti alebo expertízu.	pokročilá
1634		Zapája a zaväzuje druhých do plánovania a vypracovania akčných plánov.	pokročilá

17. Schopnosť riešiť konflikty

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
1701	KD 100	Dokáže s rešpektom komunikovať so stranami konfliktu.	základná
1702	KD 101	Dokáže identifikovať možnosti ako vyriešiť konflikt.	základná
1703		Pracuje s druhými na riešení konfliktov.	základná
1704		Preukazuje schopnosť prichádzať s praktickými riešeniami konfliktov.	ZS
1705		Dokáže počúvať strany konfliktu s cieľom identifikovať spoločné záujmy.	ZS
1706		Pracuje na vyriešení konfliktu tým, že rešpektuje názory druhých.	ZS
1707		Pomáha druhým nájsť cestu ako urovnať nezhody.	ZS
1708		Dokáže nabádať k aktívnemu počúvaniu a otvorenej diskusii ako nástrojom na riešenie konfliktu.	ZS
1709		Dokáže vhodne pristupovať k ľuďom v konflikte.	ZS
1710	KD 102	Dokáže pomáhať druhým pri riešení konfliktu, aby lepšie pochopili existujúce možnosti.	stredne pokročilá
1711	KD 103	Dokáže povzbudiť strany zapojené do konfliktu, aby sa navzájom aktívne počúvali a podelili o svoje problémy a obavy.	stredne pokročilá
1712		Hľadá riešenia konfliktov, ktoré sú prospešné pre všetky strany.	stredne pokročilá
1713		Uľahčuje komunikáciu medzi ľuďmi v konflikte, ktorým sa predtým nepodarilo urovnať rozdiely medzi sebou.	stredne pokročilá
1714		Dokáže využiť vyjednávacie zručnosti na vyriešenie konfliktov.	stredne pokročilá
1715		Dokáže pomôcť stranám konfliktu nájsť spoločnú cestu, ktorá vedie k dohode.	stredne pokročilá
1716	KD 104	Pravidelne iniciuje komunikáciu, aby pomohol/a vyriešiť interpersonálne konflikty.	pokročilá
1717	KD 105	Dokáže efektívne zaobchádzať s emóciami, stresom, úzkosťou a neistotou ľudí v konfliktných situáciách.	pokročilá

1718		Dokáže sprevádzať strany konfliktu, aby súhlasili s optimálnymi a vzájomne akceptovateľnými riešeniami ich konfliktu.	pokročilá
1719		Pri riešení konfliktu sa neustále zameriava na relevantné otázky a nedovolí, aby sekundárne alebo nesúvisiace záležitosti zasahovali do výsledku.	pokročilá
1720		Dokáže zjemňovať, kultivovať možné kompromisy alebo riešenia konfliktov.	pokročilá

POZNANIE A KRITICKÉ POROZUMENIE

18. Poznanie seba samého/samej a sebakritika

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
1801	KD 106	Dokáže opísať svoje motivácie.	základná
1802	KD 107	Dokáže opísať spôsoby, akými jeho/jej myšlienky a emócie ovplyvňujú jeho/jej správanie.	základná
1803		Dokáže kriticky uvažovať o svojich motívoch, potrebách a cieľoch.	ZS
1804		Dokáže vysvetliť, ako jeho/jej osobné vlastnosti ovplyvňujú jeho/jej správanie v rôznych situáciách.	ZS
1805	KD 108	Dokáže kriticky uvažovať o svojich vlastných hodnotách a presvedčeniach.	stredne pokročilá
1806	KD 109	Dokáže kriticky uvažovať o sebe z rôznych uhlov pohľadu.	stredne pokročilá
1807		Dokáže kriticky uvažovať o tom, ako druhí vnímajú jeho/jej osobu.	SP
1808		Dokáže kriticky uvažovať o spôsoboch, ktorými jeho/jej emócie ovplyvňujú jeho/jej správanie.	SP
1809		Dokáže kriticky uvažovať o svojich vlastných pohľadoch na svet.	SP
1810	KD 110	Dokáže kriticky uvažovať o svojich vlastných predsudkoch a stereotypoch.	pokročilá
1811	KD 111	Dokáže kriticky uvažovať o vlastných emóciách a pocitoch v širokej škále situácií.	pokročilá
1812		Dokáže kriticky uvažovať o tom, ako sú jeho/jej úsudky ovplyvnené prvkami vlastnej kultúry.	pokročilá
1813		Dokáže kriticky uvažovať o faktoroch, ktoré ovplyvnili jeho/jej vlastný interkultúrny vývoj.	pokročilá

19. Znalosť a porozumenie jazyka a komunikácie

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
1901	KD 112	Dokáže vysvetliť ako tón hlasu, očný kontakt a reč tela dokážu pomôcť komunikácii.	základná
1902	KD 113	Dokáže opísať sociálny vplyv na druhých ľudí.	stredne pokročilá
1903	KD 114	Dokáže vysvetliť, ako môžu byť sociálne vzťahy zakódované do jazykových foriem, ktoré sa používajú v rozhovoroch.	stredne pokročilá
1904		Dokáže vysvetliť, ako sa rôzne formy jazyka používajú v rôznych situáciách.	stredne pokročilá
1905		Dokáže kriticky uvažovať o tom, ako rôzne štýly komunikácie môžu viesť k narušeniu komunikácie.	stredne pokročilá
1906		Dokáže opísať rôzne komunikačné zvyklosti, ktoré sú zaužívané v minimálne jednej inej sociálnej skupine alebo kultúre.	stredne pokročilá
1907		Dokáže kriticky uvažovať o tom, ako rôzne skupiny dokážu vnímať rôzny význam z rovnakej informácie.	stredne pokročilá
1908		Dokáže opísať niektoré vplyvy, ktoré môžu mať rôzne jazykové štýly v sociálnych a pracovných vzťahoch.	stredne pokročilá
1909		Dokáže kriticky uvažovať o tom, ako interkultúrna komunikácia môže ovplyvniť vzťahy medzi ľuďmi pochádzajúcimi z rôznych kultúrnych prostredí.	SP
1910		Dokáže kriticky uvažovať o tom, ako vlastné vnímanie, predpoklady, predsudky, presvedčenia a úsudky závisia od konkrétneho jazyka, ktorým človek rozpráva.	SP
1911		Dokáže kriticky uvažovať o istých vplyvoch, ktoré môžu mať niektoré druhy štýlov jazyka na sociálne a pracovné vzťahy.	SP
1912	KD 115	Dokáže vysvetliť, prečo príslušníci iných kultúrnych prostredí môžu používať iné verbálne a neverbálne komunikačné zvyklosti, ktoré sú z ich pohľadu zmysluplné.	pokročilá
1913	KD 116	Dokáže kriticky uvažovať o rozličných komunikatívnych zvyklostiach, ktoré sa používajú minimálne v jednej inej sociálnej skupine či kultúre.	pokročilá

20A. Poznanie a kritické porozumenie politiky, práva a ľudských práv

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
2001	KD 117	Dokáže vysvetliť význam politických koncepcií, vrátane demokracie, občianstva, práv a zodpovedností.	základná
2002	KD 118	Dokáže vysvetliť, prečo má každý zodpovednosť za dodržiavanie ľudských práv druhých.	základná
2003		Dokáže vysvetliť význam základných politických koncepcií, vrátane spravodlivosti, rovnosti, potreby zákonov a právneho štátu.	základná
2004		Dokáže kriticky uvažovať o koncepte ľudských práv.	základná
2005		Dokáže popísať povinnosti štátu vo vzťahu k ľudským právam.	ZS
2006	KD 123	Dokáže vysvetliť univerzálny, nezrušiteľný a nedeliteľný charakter ľudských práv.	stredne pokročilá
2007	KD 124	Dokáže kriticky uvažovať o vzťahu medzi ľudskými právami, demokraciou, mierom a bezpečnosťou v globalizovanom svete.	stredne pokročilá
2008	KD 125	Dokáže kriticky uvažovať o hlavných príčinách porušovania ľudských práv, vrátane roly, ktorú zohrávajú stereotypy a predsudky v procese smerujúcom k porušovaniu ľudských práv.	stredne pokročilá
2009		Dokáže kriticky uvažovať o výzvach v oblasti ľudských práv, ktoré existujú v jeho/jej komunite a spoločnosti.	stredne pokročilá
2010		Dokáže kriticky uvažovať o otázkach ľudských práv alebo hnutiach vo svojej krajine.	stredne pokročilá
2011		Dokáže kriticky uvažovať o ľudských právach ako hodnotovom rámci a jeho úzkym vzťahom s morálnymi, etickými a náboženskými hodnotovými rámcami.	SP
2012	KD 130	Dokáže popísať rôzne spôsoby, akými občania dokážu ovplyvňovať politiku.	pokročilá
2013	KD 131	Dokáže kriticky uvažovať o vyvíjajúcom sa charaktere rámca ľudských práv a prebiehajúcom vývoji v oblasti ľudských práv v rôznych regiónoch sveta.	pokročilá
2014		Dokáže kriticky uvažovať o charaktere a cieľoch demokratických politických procesov.	pokročilá
2015		Dokáže kriticky uvažovať o charaktere a cieľoch legislatívy.	pokročilá

20B. Poznanie a kritické porozumenie kultúry, rôznych kultúr a náboženstiev

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
2016	KD 119	Dokáže popísať základné kultúrne zvyklosti (napr. stravovanie, spôsob oslovovania, vyjadrenie zdvorilosti).	základná
2017	KD 120	Dokáže kriticky uvažovať o tom, že jeho/jej vlastný pohľad na svet je len jedným z mnohých pohľadov.	základná
2018		Dokáže opísať niekoľko rôznych kultúr, najmä hodnoty, zvyky a obyčaje, ktoré sú bežné v týchto kultúrach.	základná
2019		Dokáže kriticky uvažovať o tom, ako interkultúrne interakcie dokážu ovplyvniť situácie a udalosti.	ZS
2020		Dokáže opísať spoločné znaky a rozdiely, ktoré existujú medzi rôznymi náboženskými tradíciami.	ZS
2021	KD 126	Dokáže vysvetliť nebezpečenstvo zovšeobecňovania správania sa jednotlivca na celú kultúru.	stredne pokročilá
2022	KD 127	Dokáže kriticky uvažovať o náboženských symboloch, náboženských rituáloch a používaní náboženského jazyka.	stredne pokročilá
2023		Dokáže vysvetliť, prečo sú vo všetkých kultúrnych skupinách jednotlivci, ktorí spochybňujú tradičné kultúrne významy.	stredne pokročilá
2024		Dokáže kriticky uvažovať o úlohe náboženstiev a nenáboženských presvedčení v spoločnosti a verejnom živote.	stredne pokročilá
2025		Dokáže vysvetliť, prečo sa všetky kultúrne skupiny neustále vyvíjajú a menia.	SP
2026		Dokáže vysvetliť, prečo sú všetky kultúrne skupiny vnútorne rozmanité, mnohoraké a heterogénne.	SP
2027		Dokáže analyzovať rôznorodosť, ktorá sa objavuje v spôsoboch správania sa v rámci kultúr.	SP
2028		Dokáže analyzovať rôznorodosť, ktorá sa objavuje v spôsoboch správania sa naprieč kultúrami.	SP
2029		Dokáže kriticky uvažovať o tom, ako fungujú mocenské štruktúry a diskriminačná prax v rámci kultúrnych spoločenstiev s cieľom obmedziť príležitosti pre oslabených členov skupiny.	SP
2030		Dokáže opísať kľúčové aspekty histórie konkrétnych náboženských tradícií.	SP
2031		Dokáže kriticky uvažovať o skutočnosti, že osobné prejavy viery sa môžu odlišovať rôznymi spôsobmi od učebnicových opisov týchto náboženstiev.	SP
2032		Identifikuje kľúčové texty a kľúčové doktríny konkrétnych náboženských tradícií.	SP

2033		Dokáže popísať kľúčové znaky viery, hodnôt, praxe a skúseností jednotlivcov praktizujúcich konkrétne náboženstvá.	SP
2034		Dokáže kriticky uvažovať o presvedčeníach, hodnotách, praxi a skúsenostiach veriacich.	SP
2035	KD132	Dokáže vysvetliť, prečo neexistujú žiadne kultúrne skupiny, ktoré majú pevné, vrodené charakteristiky.	
2036	KD 133	Dokáže vysvetliť, prečo sa všetky náboženské skupiny neustále vyvíjajú a menia.	pokročilá
2037		Dokáže opísať vnútornú rôznorodosť prejavov viery a praxe, ktorá existuje v rámci jednotlivých náboženstiev.	pokročilá

20C. Poznanie a kritické porozumenie histórie, médií, ekonomík, životného prostredia a udržateľného rozvoja

ID	Kľúčový deskriptor (KD)	Deskriptor	Úroveň
2038	KD 121	Dokáže zhodnotiť vplyv spoločnosti na svet prírody, napr. z hľadiska rastu a vývoja populácie, spotreby zdrojov.	základná
2039	KD 122	Dokáže kriticky uvažovať o rizikách spojených so znečistením životného prostredia.	základná
2040		Dokáže kriticky uvažovať o environmentálnej vzájomnej závislosti globálneho spoločenstva.	základná
2041		Dokáže kriticky uvažovať o hodnotách, správaní sa, životnom štýle, ktoré sú potrebné pre udržateľnú budúcnosť.	základná
2042		Dokáže kriticky uvažovať o zodpovednej spotrebe.	základná
2043		Dokáže kriticky uvažovať o spôsoboch, akými občania a vlády môžu prispieť k environmentálnej udržateľnosti.	základná
2044		Dokáže kriticky uvažovať o globálnych nerovnostiach.	základná
2045	KD 128	Dokáže opísať vplyvy, ktoré má propaganda v súčasnom svete.	stredne pokročilá
2046	KD 129	Dokáže vysvetliť, prečo ľudia majú byť ostražití a prečo sa majú chrániť pred propagandou.	stredne pokročilá
2047		Dokáže vysvetliť, čo je propaganda.	stredne pokročilá
2048		Dokáže vysvetliť, čo robí ľudí zraniteľných voči propagande.	stredne pokročilá
2049	KD 134	Dokáže kriticky uvažovať o tom, ako sa dejiny často vyučujú z etnocentrického pohľadu propagandy.	pokročilá
2050	KD 135	Dokáže vysvetliť, ako fungujú národné ekonomiky a ako ekonomické a finančné procesy ovplyvňujú fungovanie spoločnosti.	pokročilá

2051		Dokáže kriticky uvažovať o meniacom sa charaktere histórie a o tom, ako sa interpretácie minulosti menia časom a naprieč kultúrami.	pokročilá
2052		Dokáže kriticky uvažovať o naratívoch z rôznych uhlov pohľadu, o historických silách a faktoroch, ktoré vytvárali súčasný svet.	pokročilá
2053		Dokáže kriticky uvažovať o tom, ako sa postupne rôznymi cestami vyvinul koncept občianstva v rôznych kultúrach.	pokročilá
2054		Dokáže načrtnúť naratívy z rôznych uhlov pohľadu, historické sily a faktory, ktoré tvorili a pôsobia aj v súčasnom svete.	pokročilá
2055		Dokáže kriticky uvažovať o procesoch historického skúmania.	pokročilá
2056		Dokáže kriticky uvažovať o etických otázkach spojených s globalizáciou.	pokročilá
2057		Dokáže kriticky uvažovať o vzájomnej ekonomickej prepojenosti globálneho spoločenstva.	pokročilá
2058		Dokáže kriticky uvažovať o prepojeniach medzi ekonomickými, sociálnymi, politickými a environmentálnymi procesmi.	pokročilá
2059		Dokáže vysvetliť, aký vplyv môžu mať osobné rozhodnutia, politické kroky a správanie sa spotrebiteľov v iných častiach sveta.	pokročilá

Kapitola 3

Proces tvorby, testovania a škálovania deskriptorov

Hlavným zdrojom inšpirácie na vypracovanie deskriptorov KDK bola predchádzajúca práca vykonaná pri vypracovaní deskriptorov pre Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky (SERR).

Na základe pozitívnej skúsenosti pri vypracovaní deskriptorov pre SERR sa pre súčasný Rámec zvolil podobný proces tvorby, odskúšania a škálovania deskriptorov kompetencií. Proces pozostával z viacerých fáz:

1. Definovanie kritérií na formulovanie deskriptorov.
2. Formulovanie úvodnej rozsiahlej databázy návrhu deskriptorov.
3. Výber deskriptorov založený na spätnej väzbe od odborníkov a pedagógov.
4. Pilotné testovanie vybraných deskriptorov v rôznych vzdelávacích prostrediach a v rôznych krajinách Európy.
5. Škálovanie deskriptorov na rôzne úrovne spôsobilostí učiacich sa.

Definovanie kritérií na formulovanie deskriptorov

Na základe skúseností so SERR boli definované tieto kritériá ako relevantné z hľadiska formulácie deskriptorov:

- i. **Stručnosť.** Deskriptory mali byť skôr krátke ako dlhé. V ideálnom prípade nie dlhšie ako 25 slov.
- ii. **Pozitívnosť.** Každý deskriptor musel vyjadriť schopnosť z hľadiska pozitívneho výroku (napr. dokáže, vyjadrí, podporí), nie negatívneho výroku (napr. nedokáže, zlyháva pri..., má obmedzené). Umožní to učiteľovi povedať „Áno, tento žiak/táto žiačka dokáže urobiť toto/má tieto hodnoty, postoje, zručnosti, vedomosti a porozumenie“ alebo „Nie, tento žiak/táto žiačka nedokáže urobiť toto/nemá tieto hodnoty, postoje, zručnosti, vedomosti a porozumenie“).
- iii. **Jasnosť.** Každý deskriptor musel byť transparentný a nesmel obsahovať hovorové výrazy, musel byť napísaný zrozumiteľne a spisovne.
- iv. **Samostatnosť.** Každý deskriptor musel byť nezávislý od všetkých ostatných deskriptorov. Inými slovami, žiaden deskriptor nemohol mať význam iba vo vzťahu k ďalším sformulovaným deskriptorom v súbore. Z tohto dôvodu sa pri deskriptoroch nepoužíval rovnaký výrok viackrát na vytvorenie súboru jednoduchým nahradením hodnotiaceho slova či frázy naprieč výrokmi (napr. slabý/-mierny/dobry, zopár/niekoľko/veľa/väčšinou, pomerne rozsiahlo/veľmi rozsiahlo), ktoré by znamenali, že body neboli nezávislé jeden od druhého.
- v. **Určitosť.** Každý deskriptor musel opísať i konkrétne správanie sa alebo úspechy, ktoré by naznačili či daná hodnota/postoj/zručnosť/vedomosť/ porozumenie boli zo strany učiaceho sa zvládnuté alebo nie.

Vypracovanie úvodnej rozsiahlej databázy návrhov deskriptorov

Na vypracovanie úvodnej databázy návrhov deskriptorov bola použitá široká škála zdrojových materiálov, vrátane existujúcich škál, vzdelávacích materiálov, výskumných dokumentov a politických dokumentov, ktoré obsahujú buď relevantné položky škály, alebo krátke deskriptívne výroky, ktoré by sa mohli vybrať, preformulovať a použiť ako deskriptory alebo výroky o dosiahnutej zručnosti pre 20 kompetencií uvedených v Rámcovom modeli. Spolu sa využilo 98 zdrojových dokumentov. Niektoré zo zdrojov síce neumožňovali priamy výber deskriptorov, ale poskytli užitočné informácie týkajúce sa aspektov kompetencií, ktoré bolo potrebné zohľadniť pri formulácii deskriptorov a zároveň sa použili na overenie, či sa adekvátne zaznamenal plný rozsah každej kompetencie v deskriptoroch, ktoré sa rozpracovávali. Body škály a deskriptívne výroky uvedené v zdrojoch sa vybrali a upravili do formy stručných samostatných výrokov, ktoré mohli potenciálne slúžiť ako deskriptory. Okrem toho sa vytvorili nové deskriptory pre tie kompetencie v modeli, pre ktoré sa našlo pomerne málo bodov škály alebo výrokov. Nové deskriptory sa vytvorili i v prípade, ak v zostavených deskriptoroch neboli dostatočne pokryté dôležité aspekty jednotlivých kompetencií.

Počet potenciálnych deskriptorov sformulovaných týmto spôsobom bol 2 085. Deskriptory potom prešli revíziou dvoch spolupracujúcich odborníkov, ktorí overili ich súlad s vyššie uvedenými 5 kritériami. Po tomto kroku zostalo v dokumente 1 371 návrhov deskriptorov, ktoré vstúpili do výberového procesu.

Výber deskriptorov

Členovia expertnej skupiny, ktorá vypracovávala Rámec, boli požiadaní o spätnú väzbu ku každému z 1 371 návrhov deskriptorov a ohodnotili každý z nich z hľadiska jeho relevantnosti k cieľovej kompetencii, zrozumiteľnosti, nezávislosti od iných deskriptorov, konkrétosti, pozorovateľnosti vo vzdelávacom prostredí a významu pre zhodnotenie cieľovej kompetencie. Výsledkom bol výber 990 deskriptorov, ktoré dostali vysoké hodnotenie, ako i pozitívnu spätnú väzbu od expertnej skupiny.

Týchto 990 deskriptorov bolo formou on-line dotazníka v 10 jazykoch poslaných na ďalšiu spätnú väzbu pedagogickým pracovníkom v 15 krajinách v Európe. Učitelia, lektori, ako i ďalší pedagogickí pracovníci boli vyzvaní, aby pridelili deskriptory k ich relevantným kompetenciám (s cieľom zabezpečiť, aby každý deskriptor jednoznačne mapoval iba jednu kompetenciu), ďalej aby ohodnotili deskriptory na základe troch kritérií (zrozumiteľnosť, konkrétnosť a pozorovateľnosť vo vzdelávacom prostredí), aby ohodnotili užitočnosť jednotlivých deskriptorov pre rôzne úrovne vzdelania a podali spätnú väzbu k zneniu formulácií deskriptorov. Spätnú väzbu poskytlo 1 236 odborníkov v oblasti vzdelávania. Na jej základe bolo do ďalšej fázy vybraných 559 deskriptorov, ktoré dostali vysoké bodové hodnotenie a boli správne priradené ku svojej kompetencii.

Pilotné testovanie deskriptorov

559 vybraných deskriptorov bolo predložených na pilotné testovanie v rôznych vzdelávacích kontextoch s učiacimi sa. S cieľom splniť štatistické požiadavky a zároveň udržať primeranú a zvládnuteľnú vzorku, ako i zachovať relevantnosť deskriptorov pre učiacich sa, boli do procesu zapojení iba učitelia sa/žiaci vo veku 9 rokov a viac.

Proces pilotného testovania mal tri ciele:

1. potvrdiť deskriptory v konkrétnych vzdelávacích prostrediach;
2. eliminovať deskriptory, ktoré sa nedajú konzistentne používať v praxi;
3. škálovať deskriptory ich spojením s úrovňami spôsobilosti.

Tento proces podporilo 858 učiteľov zo 16 krajín, pracujúcich v rozličných sociokultúrnych kontextoch, ako i v rôznych druhoch systémov vzdelávania. S podporou štátnych pedagogických inštitúcií v týchto krajinách sa učitelia pripravili na tento proces absolvovaním školení, po ktorých dostali úlohu overiť platnosť vymedzeného počtu deskriptorov (od 181 do 194). Ich úlohou bolo pozorovať správanie jedného učiaceho sa v kontexte série relevantných aktivít, použiť deskriptory v priebehu realizácie pozorovania a uviesť, či učitelia sa preukázali konkrétnym správaním popísaným v jednotlivých deskriptoroch alebo nie. Učitelia mali predložiť svoje výsledky v praxi, ako i spätnú väzbu týkajúcu sa jednoduchosti používania deskriptorov, použitím on-line dotazníkov, ktoré boli k dispozícii v rozličných jazykoch. Dostali sme viac ako 250 odpovedí pre každý z 559 deskriptorov, ktoré boli predložené na pilotné testovanie, čo bolo pri štatistickom spracovaní dát z pohľadu veľkosti a platnosti výsledkov dostatočné.

Škálovanie deskriptorov na rôzne úrovne spôsobilosti

Získané údaje sa spracovali použitím metodiky založenej na teórii odpovedi na položku, tzv. „item response theory (Rasch Analysis)“. Táto analýza umožňuje usporiadanie položiek (v našom prípade deskriptorov kompetencií) podľa ich obtiažnosti pre danú dimenziu (v našom prípade príslušný model kompetencií Rámcového modelu). Takáto analýza generuje informácie, ktoré umožnia prijať rozhodnutie: a) o tom, či je konkrétny deskriptor vhodný pre zodpovedajúci prvok kompetencie (to znamená, či je to vhodný popis pre danú kompetenciu); b) o úrovni spôsobilosti, ktorej deskriptor zodpovedá.

Otázka škálovania deskriptorov je citlivá a bolo ju potrebné riešiť s maximálnou vedeckou dôslednosťou, s cieľom poskytnúť validné, reliabilné a užitočné referencie pre budúcu prácu. Údaje získané prostredníctvom viacjazyčných on-line dotazníkov sa spracovali použitím špecializovaného softvéru a zároveň predložili na kvalitatívnu analýzu.

Výsledkom bolo 447 deskriptorov z 559 deskriptorov predložených na pilotné testovanie, ktoré boli potvrdené ako užitočné. Okrem toho, niektoré z nich sa dali jednoznačne spojiť s jednou z troch úrovní jazykovej spôsobilosti (základná, stredne pokročilá, pokročilá), zatiaľ čo iné, i keď platné, boli umiestnené medzi úroveň základná a stredne pokročilá, resp. medzi úroveň stredne pokročilá a pokročilá.

Na základe kompletného súboru validovaných deskriptorov, štatistických údajov a kvalitatívnej analýzy prišlo k identifikácii 135 kľúčových deskriptorov. Pôvodným zámerom bolo identifikovať pre každú kompetenciu dva deskriptory pre každú z troch úrovní jazykovej spôsobilosti. Analýza si však vyžiadala vykonať niekoľko výnimiek z tohto pravidla, to znamená tri kľúčové deskriptory za úroveň v prípade niektorých kompetencií, veľký počet kľúčových deskriptorov za úroveň v prípade „Poznania a kritického porozumenia“ a iba jeden platný deskriptor za jednu úroveň jednej kompetencie v prípade troch kompetencií.

Záver

Spracované deskriptory predstavujú dôležitý zdroj pre tých, ktorí by radi použili Rámec vo vzdelávacom prostredí, keďže poskytujú praktické použitie kompetencií obsiahnutých v modeli Rámca z hľadiska konkrétneho správania prejavujúceho sa u učiacich sa.

Deskriptory sa dajú použiť na mnohé rôzne účely. Je možné ich napríklad použiť ako súbor nástrojov pre pracovníkov zodpovedných za plánovanie, realizáciu a hodnotenie učebných aktivít a vzdelávacích iniciatív v snahe rozvíjať kompetencie učiacich sa v oblasti demokratickej kultúry. Pedagogickým pracovníkom, ktorí chcú použiť deskriptory na tieto konkrétne ciele, odporúčame prečítať si Kapitoly 1 a 2 o vypracovaní učebných osnov a pedagogiky vo Zväzku 3 tejto publikácie. Deskriptory je možné použiť na podporu hodnotenia súčasnej úrovne spôsobilosti učiaceho sa s cieľom identifikovať oblasti ďalšieho rozvoja, resp. na podporu hodnotenia spôsobilosti po období ukončenia štúdia. Pedagogickým pracovníkom, ktorí majú záujem použiť deskriptory na niektorý z týchto cieľov, odporúčame prečítať si Kapitolu 3 o hodnotení vo Zväzku 3. Používateľom deskriptorov odporúčame prečítať si odsek v Kapitole 7 Zväzku 1 o tom, ako by sa deskriptory mali používať a – čo je ešte dôležitejšie – nemali používať.

Bibliografia

- BOND, T. G. – FOX, C. M. (2015). *Applying the Rasch model: fundamental measurement in the human sciences* (3rd edn), Routledge, New York.
- Council of Europe (2001). *Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment* (CEFR), Cambridge University Press, Cambridge, available at www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf, accessed 16 December 2017.
- KENNEDY, D. – HYLAND, A. – RYAN, N. (2007). „*Writing and using learning outcomes: a practical guide*”, in Froment E. et al. (eds), *EUA Bologna handbook – Making Bologna work*, Article C 3.4-1, Raabe Verlag, Berlin.
- NORTH, B. (2000). *The development of a common framework scale of language proficiency*. Peter Lang, New York.
- NORTH, B. – SCHNEIDER, G. (1998). „*Scaling descriptors for language proficiency scales*”, *Language Testing* Vol. 15, No. 2, pp. 217-63.

Predajcovia publikácií Rady Európy

Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGICKO/BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: + 32 (0)2 231 04 35
Fax: + 32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy/DL Services
c/o Michot Warehouses
Bergense steenweg 77
Chaussée de Mons
BE-1600 SINT PIETERS LEEUW
Fax: + 32 (0)2 706 52 27
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

BOSNA A HERCEGOVINA/ BOSNIA AND HERZEGOVINA/BOSNIE-HERZÉGOVINE

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V
BA-71000 SARAJEVO
Tel.: + 387 33 640 818
Fax: + 387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

KANADA/CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
22-1010 Polytek Street
CDN-OTTAWA, ONT K1J 9J1
Tel.: + 1 613 745 2665
Fax: + 1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

CHORVÁTSKO/CROATIA/CROATIE

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000 SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

ČESKÁ REPUBLIKA/ CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: + 420 2 424 59 204
Fax: + 420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DÁNSKO/DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmelskaftet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: + 45 77 66 60 00
Fax: + 45 77 66 60 01
E-mail: reception@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FÍNSKO/FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: + 358 (0)9 121 4430
Fax: + 358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANCÚZSKO/FRANCE

Please contact directly /
Merci de contacter directement
Council of Europe Publishing
Éditions du Conseil de l'Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81
Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10
E-mail: publishing@coe.int
<http://book.coe.int>

Librairie Kléber

1, rue des Francs-Bourgeois
F-67000 STRASBOURG
Tel.: + 33 (0)3 88 15 78 88
Fax: + 33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
<http://www.librairie-kleber.com>

GRÉCKO/GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINA
Tel.: + 30 210 32 55 321
Fax: + 30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

MADARSKO/HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service
Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: + 36 1 329 2170
Fax: + 36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
<http://www.euroinfo.hu>

TALIANSKO/ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: + 39 0556 483215
Fax: + 39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

NÓRSKO/NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: + 47 2 218 8100
Fax: + 47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLSKO/POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: + 48 (0)22 509 86 00
Fax: + 48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGALSKO/PORTUGAL

Marka Lda
Rua dos Correiros 61-3
PT-1100-162 LISBOA
Tel: 351 21 3224040
Fax: 351 21 3224044
E mail: apoio.clientes@marka.pt
www.marka.pt

RUSKÁ FEDERÁCIA/ RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE

Ves Mir
17b, Butlerova ul. - Office 338
RU-117342 MOSCOW
Tel.: + 7 495 739 0971
Fax: + 7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

ŠVAJČIARSKO/SWITZERLAND/SUISSE

Planetis Sàrl
16, chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: + 41 22 366 51 77
Fax: + 41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

TAIWAN

Tycoon Information Inc.
5th Floor, No. 500, Chang-Chun Road
Taipei, Taiwan
Tel.: 886-2-8712 8886
Fax: 886-2-8712 4747, 8712 4777
E-mail: info@tycoon-info.com.tw
orders@tycoon-info.com.tw

SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO VEĽKEJ BRITÁNIE A SEVERNÉHO ÍRSKA/ UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: + 44 (0)870 600 5522
Fax: + 44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

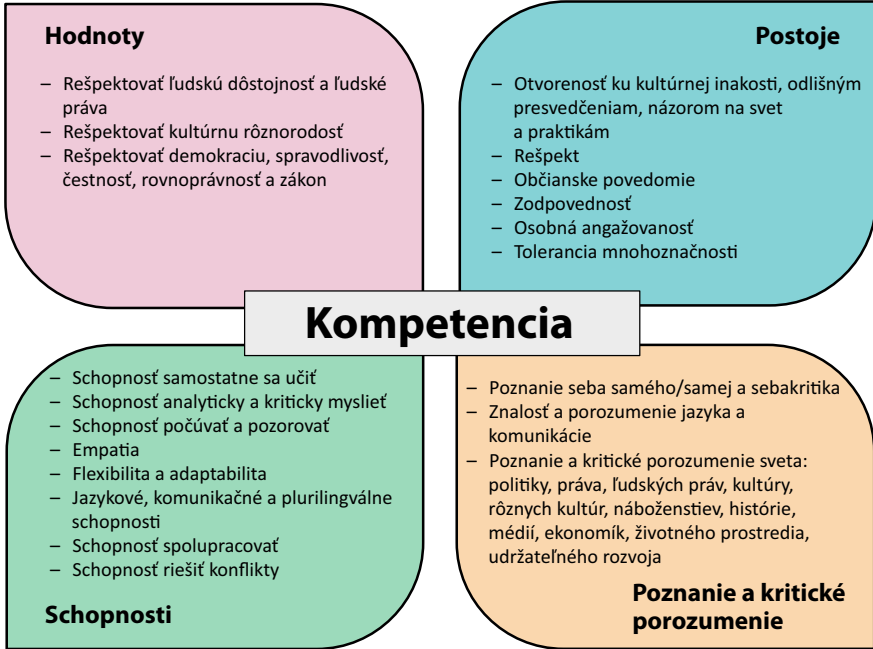
SPOJENÉ ŠTÁTY AMERICKÉ, KANADA/ UNITED STATES and CANADA/

ÉTATS-UNIS et CANADA
Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel: + 1 914 472 4650
Fax: + 1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: <http://book.coe.int>

Model kompetencií pre demokratickú kultúru

Cieľom Rady Európy je ochrana ľudských práv, demokracie a právneho štátu. Tieto princípy tvoria základné stavebné kamene európskych spoločností a politických systémov už celé desaťročia, avšak naďalej ich treba podporovať a posilňovať najmä v časoch ekonomickej a politickej krízy.

Väčšina ľudí by sa zhodla na tom, že demokracia znamená formu vlády v záujme ľudí a že nedokáže fungovať bez inštitúcií, ktoré zabezpečia pravidelné, slobodné a spravodlivé voľby, vládu väčšiny a zodpovednosť predstaviteľov vlády. Tieto inštitúcie však nedokážu fungovať, pokiaľ nebudú sami občania aktívni pri presadzovaní demokratických hodnôt a postojov. Vzdelanie zohráva centrálnu úlohu v tejto oblasti a tento Referenčný rámec podporuje vzdelávacie systémy pri výučbe, učení a hodnotení kompetencií pre demokratickú kultúru a poskytuje systematickú orientáciu na širokú škálu uplatnených postupov.

Druhý zväzok obsahuje deskriptory kompetencií pre demokratickú kultúru, ktoré sú predstavené v prvom zväzku. Cieľom týchto deskriptorov je pomôcť pedagógom identifikovať výsledky vzdelávania, dosiahnuté kompetencie po určitom období štúdia a oblasti pre ďalší rozvoj kompetencií. Ďalšie usmernenie k využitiu Referenčného rámca ponúka tretí zväzok.

SLK

www.coe.int

Rada Európy je najvýznamnejšou organizáciou na ochranu ľudských práv na európskom kontinente. Rada Európy má 47 členských štátov, vrátane 28 členských štátov Európskej únie. Všetky členské štáty Rady Európy podpísali Európsky dohovor o ľudských právach zameraný na ochranu ľudských práv a na podporu demokracie a právneho štátu. Európsky súd pre ľudské práva dohliada na dodržiavanie dohovoru v členských štátoch.

Zväzok 2
z trojzväzkového diela

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE